

Vývoj pohlavního systému

Organa genitalia masculina

Miloš Grim

Anatomický ústav 1. lékařské fakulty,
Univerzita Karlova v Praze

přednáška pro posluchače všeobecného a zubního lékařství
letní semestr 2016/ 2017

Pohlavní orgány, reprodukční orgány, organa genitalia masculina et feminina

zevní a vnitřní pohlavní orgány

gonáda – pohlavní žláza

gametogenese (spermatozoa, oocyty),

endokrinní funkce (testosteron, estrogeny, progesteron)

vývodné cesty pohlavní

transport gamet,

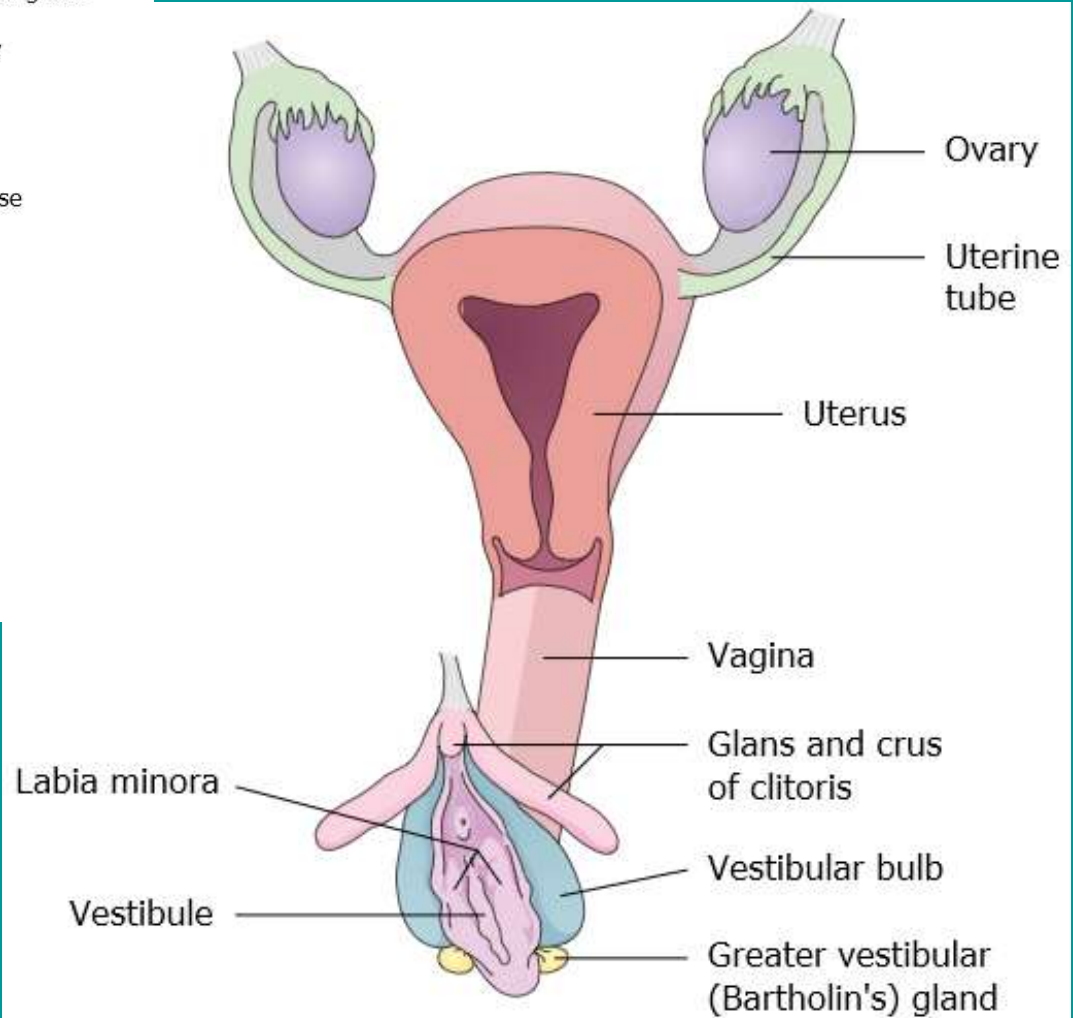
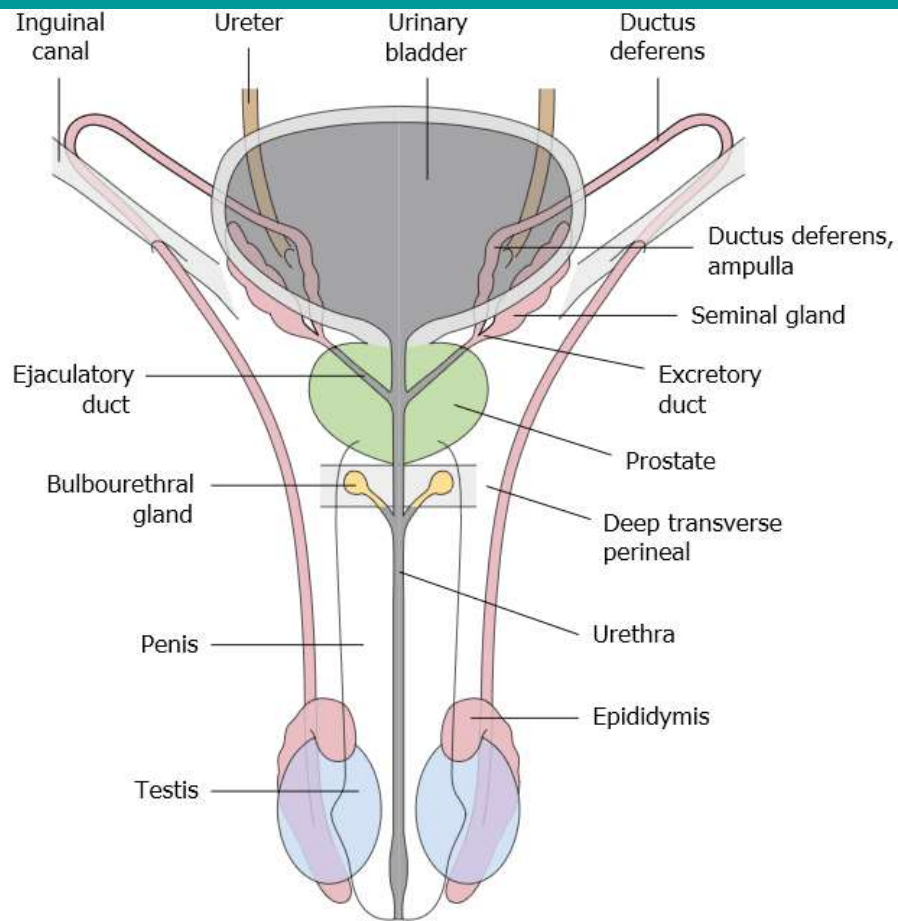
retence a nutrice plodu

kopulační orgány

penis a vagina – vnitřní oplodnění

přídatné žlázy

specifické sekrety

Vývoj pohlavního systému

vývoj pohlavních žláz

indiferentní pohlavní žláza

genetická determinace pohlaví (X, Y)

fenotypická exprese (SRY gen na Y chromosomu)

hormonální ovlivnění AMH, testosteron

migrace prvopohlavních (germinálních) buněk

vývoj a sestup varlat a vaječníků

vliv zevního prostředí na vývoj varlat

vývoj pohlavních cest

indiferentní ale dvojí pohlavní cesty:

ductus mesonephricus Wolffi,

ductus paramesonephricus Mulleri

jen jeden bude použit

vývoj zevních pohlavních orgánů

indiferentní zevní pohlavní orgány:

tuberculum genitale, plicae genitales,

tori genitales

Ženské a mužské pohlavní orgány se vyvíjejí z jednoho indiferentního embryonálního základu

Ženský fenotyp se vyvíjí spontánně při absenci chromosomu Y.

Vývoj mužského fenotypu je podmíněn přítomností maskulinizačních vlivů zahájených expresí SRY genu na chromosomu Y a produkcí testosteronu

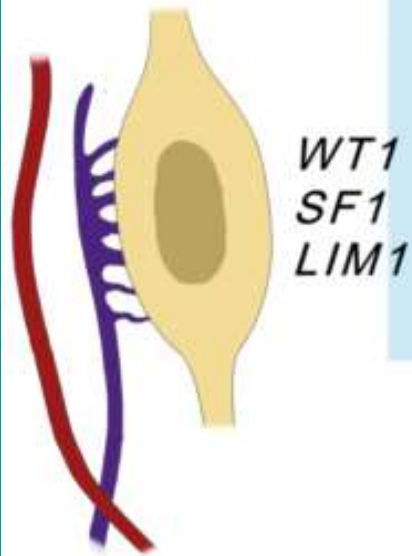
Pohlaví plodu je geneticky určeno již při oplození vajíčka spermií s chromosomem X nebo Y, ale morfologickou známkou pohlaví je u ženského pohlaví v tomto indiferentním období jen přítomnost tzv. sex chromatinu (Barrovo tělísko).

Barrovo tělísko je hrudka heterochromatinu při jaderné membráně, která odpovídá inaktivovanému maternálnímu či paternálnímu X chromosomu. K inaktivaci dochází okolo 12. dne (asi 100 buněk vývoje a soudí se, že je věcí náhody který z X chromosomů je v které buňce inaktivován. **Morfologické známky pohlavní diference gonády jsou patrné od začátku 7. týdne.**

Základy pohlavních cest: základem mužského vývodu je ***ductus mesonephricus Wolffi*** a základem ženských pohlavních cest je ***ductus paramesonephricus Mülleri***. Jeden z nich později zaniká.

Základy zevních pohlavních orgánů jsou patrné od 5. týdne a jsou zpočátku také indiferentní. **Začínají se diferencovat až od konce 12. týdne.**

INDIFERENTNÍ GONÁDA
V PLICA GENITALIS

WT1
SF1
LIM1

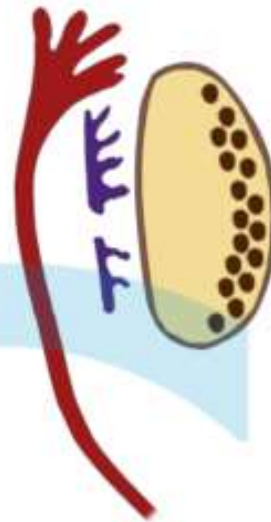
DETERMINACE
GONÁDY

XX

XY → *SRY*

DIFERENCIACE GONÁDY

♀

WNT4
DAX1
FOXL2

♂

SOX9
AMH
FGF9
DHH
PDGF
SF1

SRY

SOX9

MOLEKULÁRNÍ MECHANISMY DETERMINACE A DIFERENCIACE GONÁDY.

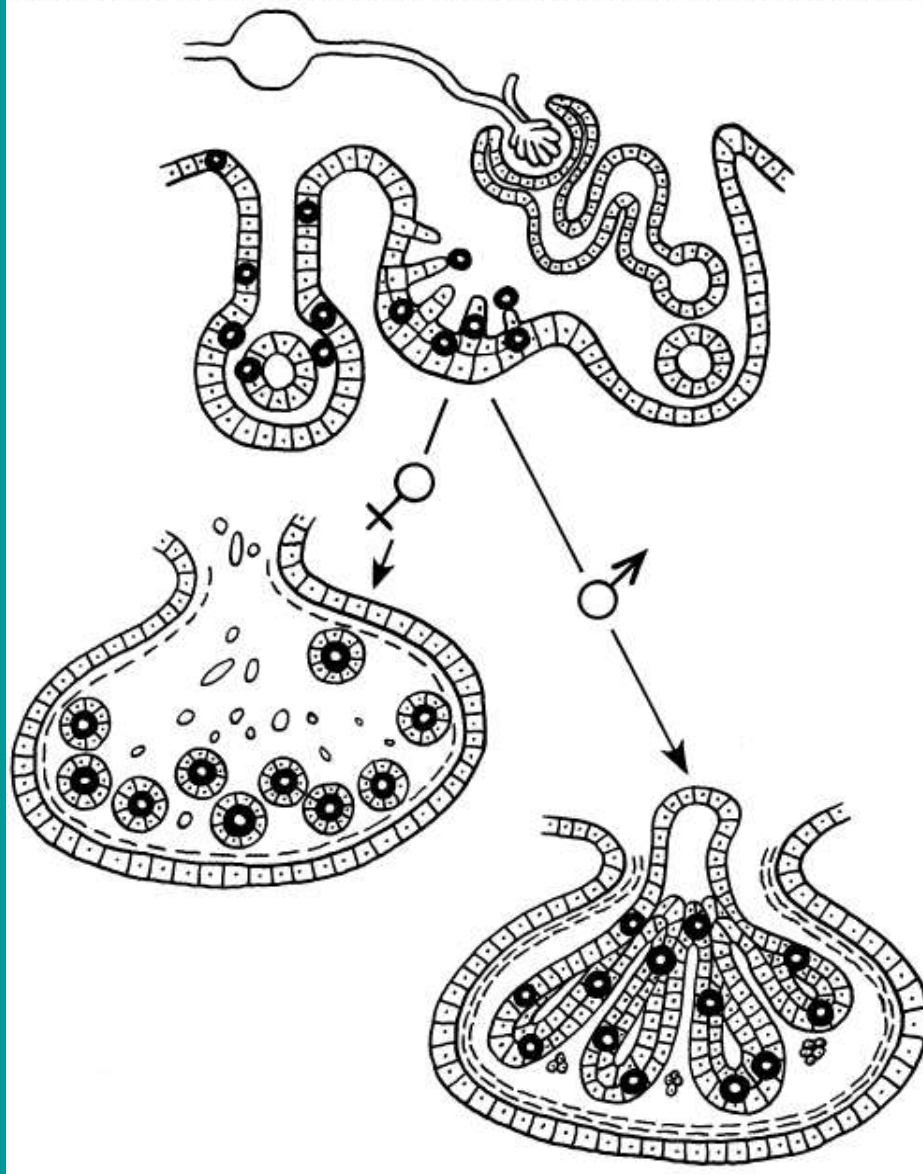
Determinaci varlete podmiňuje exprese genu **SRY** v somatických buňkách z linie Sertoliho buněk v 6. – 8. týdnu vývoje.

SRY exprese v prekursorech Sertoliho navozuje expresi genu **SOX9**, který je **řídícím genem diferenciaci Sertoliho buněk**.

Sertoliho buňky produkují **FGF9**, který aktivuje diferenciaci **Leydigových buněk**.

Další vývoj **maskulinního fenotypu** řídí dva hormony: **AMH (anti-Müllerian hormone)** secernovaný Sertoliho buňkami a **testosteron** tvořený v Leydigových buňkách.

U plodů **ženského pohlaví** se indiferentní gonáda dále vyvíjí jako **ovarium**.

Na tvorbě gonády se podílejí tři populace buněk: coelomový epithel (z něho se diferencují Sertoliho buňky varlete a folikulární buňky ovaria), mesenchymové buňky plica genitalis (z nich se diferencují Leydigovy buňky a thékalní buňky ovaria) a prvopohlavní buňky (černě), které migrují od 6. týdne do základu gonády z extraembryonálního mesodermu.

Ve varleti se rozvíjí dřeň, která obsahuje základy kanálků, kdežto u ženského pohlaví mohutní kůra s epithelovými a prvopohlavními buňkami, takže od 7. týdne lze v řezech odlišit varle od ovaria.

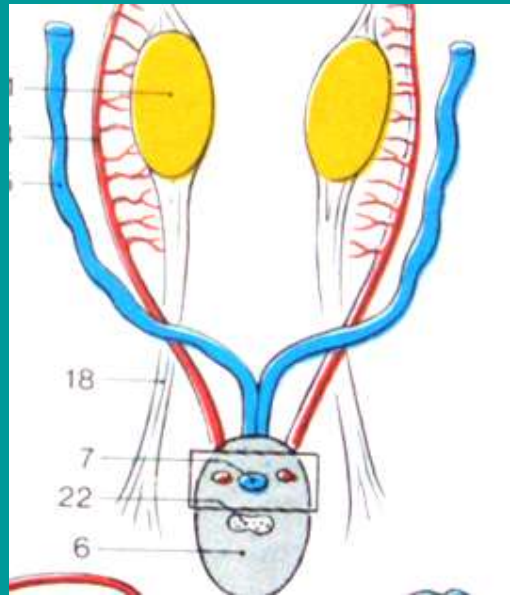
Zárodečné buňky, které nesou genetický materiál pro příští generaci, jsou v nejranějším stadiu vývoje označovány jako **prvopohlavní buňky** neboli **primordiální zárodečné buňky** (primordial germ cells) **PGCs**.

Kde přesně a kdy je u člověka tato linie buněk založena, není známo, ale je zřejmé, že se vyčleňují z **pluripotentních buněk epiblastu v časně fázi gastrulace**. Od 24. dne vývoje je lze identifikovat **v entodermu stěny žloutkového vaku** v blízkosti allantois jako buňky se světlou cytoplasmou a intenzivní **positivitou pro alkalickou fosfatasy**. Jsou to **prvé rozpoznatelné prerkursory gamet**.

Jejich vývojový program směřuje k diferenciaci v jediný buněčný typ, **v oocyt resp. ve spermii a teprve při oplození po splynutí gamet, vzniká totipotentní zygota jako základu nového organismu**.

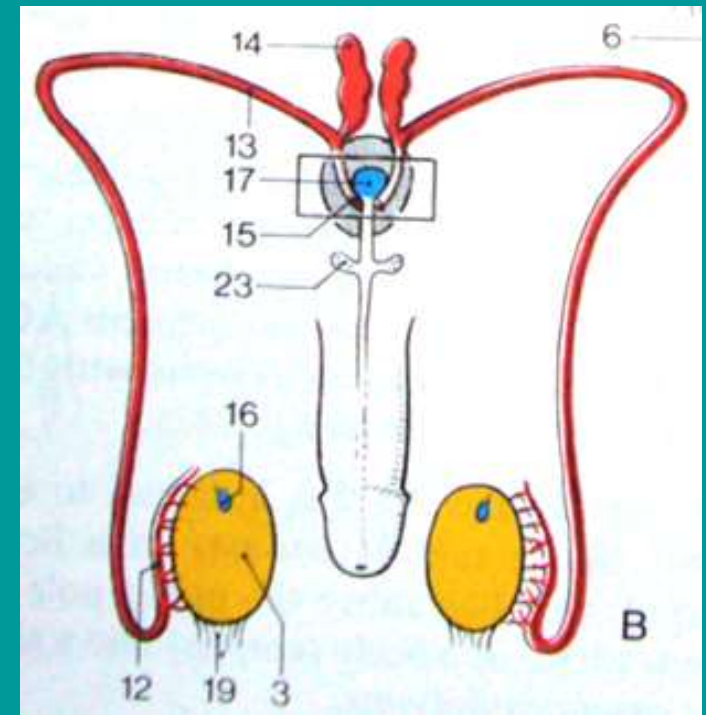
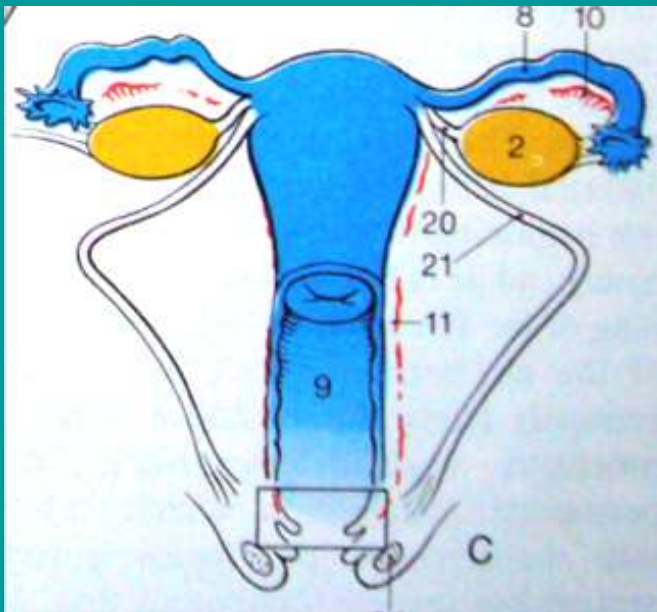
Nicméně za určitých okolností se časně PGCs mohou chovat jako pluripotentní buňky. Skončí-li jejich migrace na atypickém místě, mohou dát vznik **teratomu**, nádoru s širokým spektem buněčných typů ze všech zárodečných listů.

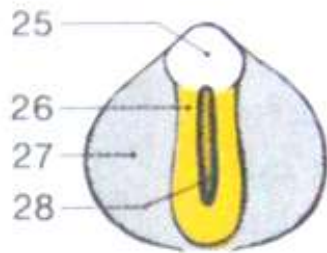
Descent of gonads, t Two sets of ducts (mesonephric - Wolffian, and paramesonephric - Mullerian) ducts are formed early in development. A choice between them is made according to karyotype.

Developing male gonads produce
1) testosterone - stimulates development of mesonephric duct,
2 AMH – activate regression of paramesonephric duct

In the absence of SRY
Femal pattern develops

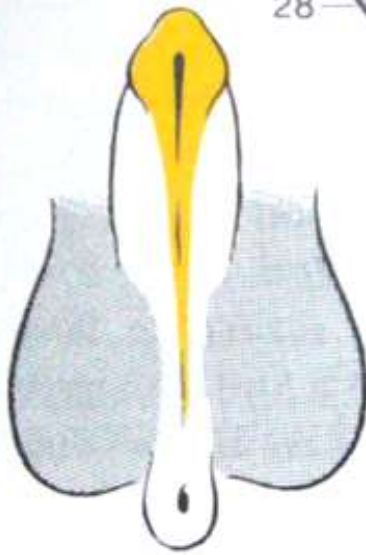

D

Male

Female

32

33

34

F

External genital organs develop from: genital eminence, genital folds, genital ridges and urogenital sinus

E Development of internal and external genital organs

Presl J: Prekoncepční volba pohlaví. Čs. Gynekologie
47,3: 149 – 151, 1983

Úvaha o prekoncepční volbě pohlaví je založená na rozdílné vitalitě X a Y spermií a na změnách pH v pochvě v průběhu cyklu.

Rychlé a choulostivé Y spermie lépe penetrují a přežívají v době ovulace, kdy má cervikální sekret alkaličtější pH a je tak hojný, že neutralizuje kyselé pH v pochvě. To vytváří optimální podmínky pro migraci rychlých a choulostivých Y spermií.

Naopak před ovulací jsou díky kyselému poševnímu a cervikálnímu prostředí vytvořeny hostilní podmínky pro přežití Y spermií a uplatní se spíše X spermie.

Při koitu 1 den před a až 2 dny po ovulaci bylo zaznamenáno 87% porodu chlapců. Naopak po koitu 3 – 5 dní před ovulací byl zaznamenán porod 85% děvčátek. (zatím stále nemáme k dispozici jednopohlavní suspensi spermií pro arteficiální inseminaci).

Odchytky v diferenciaci orgánů pohlavního systému

Část poruch sexuální diferenciacie je podmíněna **abnormálním karyotypem** (Klinefelterův syndrom – karyotyp 47,XXY, Turnerův syndrom – karyotyp 45,X).

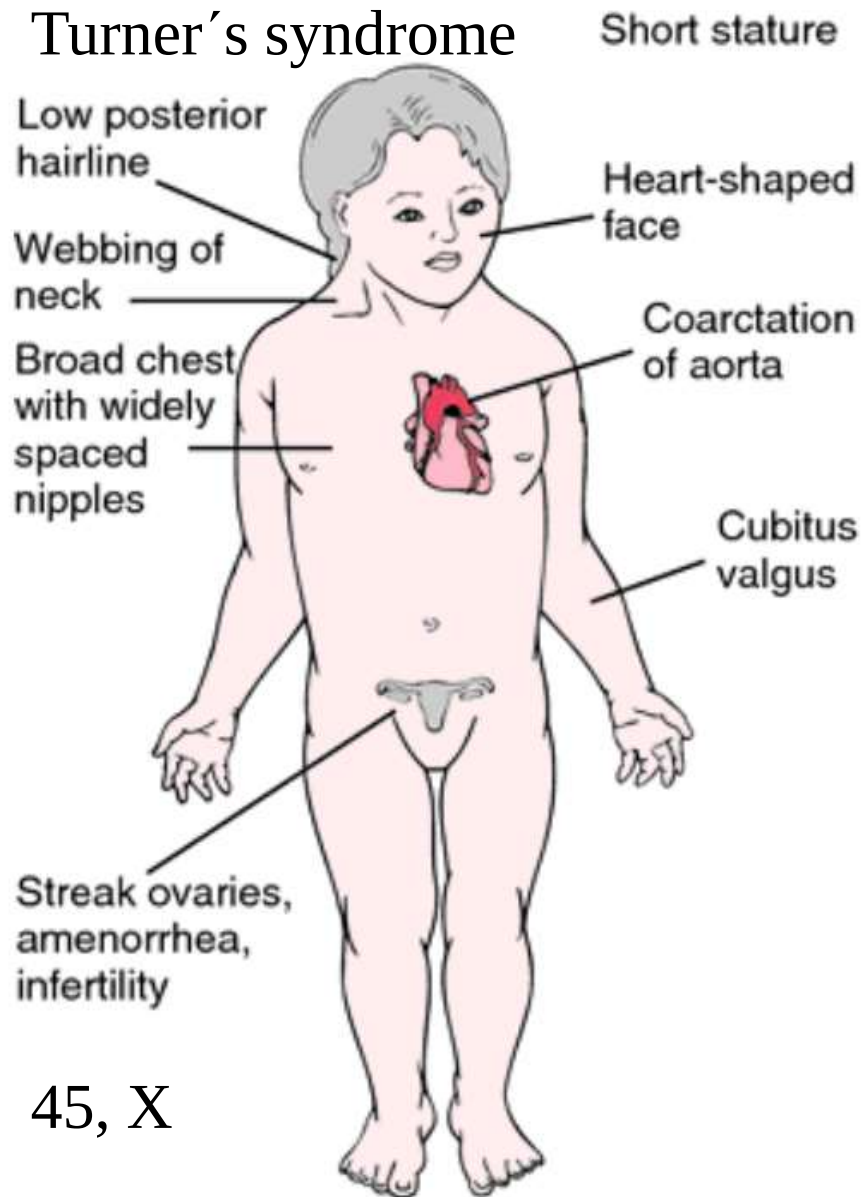
Odchytky v diferenciaci pohlaví, při nichž se karyotyp nemusí shodovat s fenotypickým pohlavím vedou k různým formám **pseudohermafroditismu**. Mohou být způsobeny **poruchami v metabolismu pohlavních hormonů** nebo **mutacemi v genech pro jejich receptory**.

Např. **testikulární feminizace** je podmíněna defektem androgenního receptoru a tedy necitlivostí cílových tkání k androgenům (AIS, androgen insensitivity syndrome). **a pokud je receptor zcela vyřazen z funkce u jedinců s karyotypem XY, je výsledkem ženský zevní genitál a ženský psychosexuální vývoj.** Jejich varlata však produkují AMH (anti-Müllerian hormone), a proto se nevyvíjí děloha a vejcovody a mužský typ pubického ochlupení, které je závislé na androgenech.

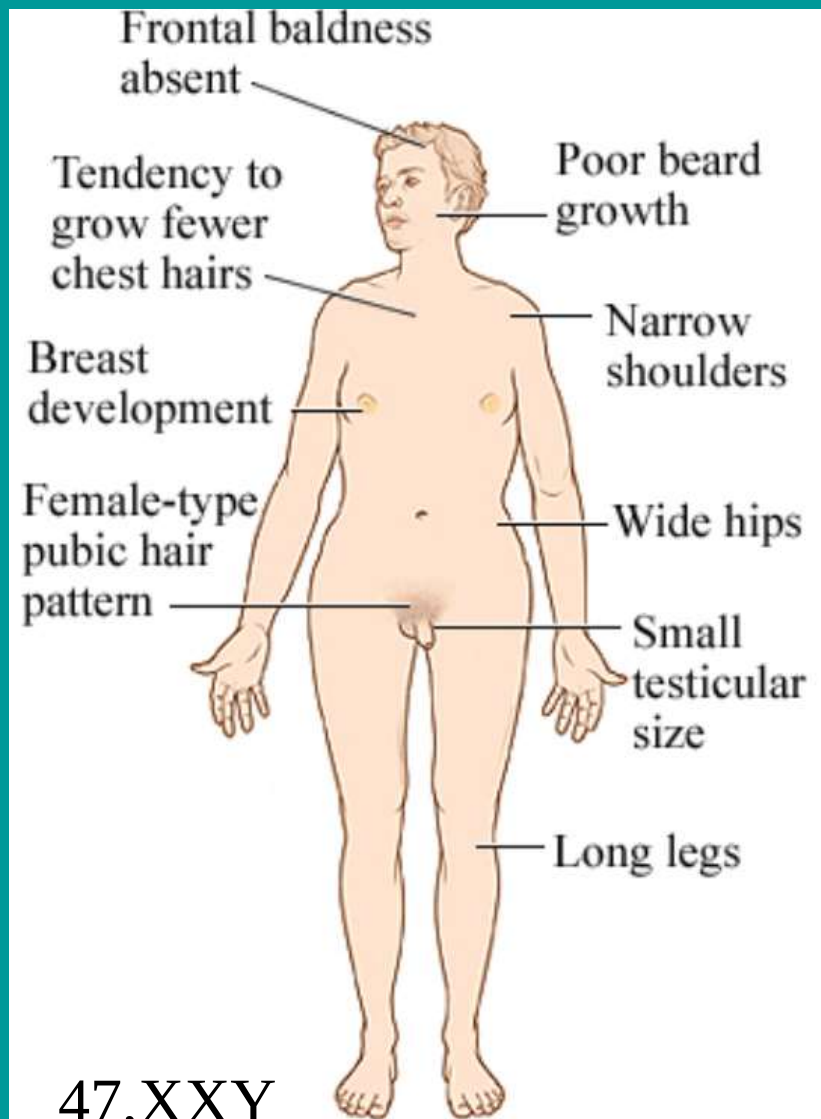
Turnerův syndrom –u ženy chybí jeden z chromosomů X (45 X), ale nemusí chybět celý a fenotyp postižených jedinců může být proto různý. **Prostá monozomie 45,X je se životem neslučitelná.** V případě žijících osob s tímto karyotypem se ve skutečnosti jedná o nerozpoznanou mozaiku. Fenotyp: **Postranní kožní řasa** na krku (**pterygium colli**), hygroma colli cysticum - chybění drenáže truncus jugularis do ductus thoracicus. Gonadální dysgeneze; možnost substituční hormonální terapie + růstový hormon, **Turner H: A syndrome of infantilism, congenital webbed neck and cubitus valgus, 1938**

Klinefelterův syndrom - nadpočetný chromosom X u muže (47, XXY) : **eunuchoidní habitus, infertilita**, gynekomastie, narušení vývoje varlat, poruchy plodnosti, spolu s dalšími psychickými a fyzickými změnami

Turner's syndrome

45, X

47,XXY

Klinefelter syndrome

© Healthwise, Incorporated

John Cobb and Denis Duboule:
Comparative analysis of genes downstream of the Hoxd cluster in developing digits and external genitalia.
Development 132, 3055-3067, 2005

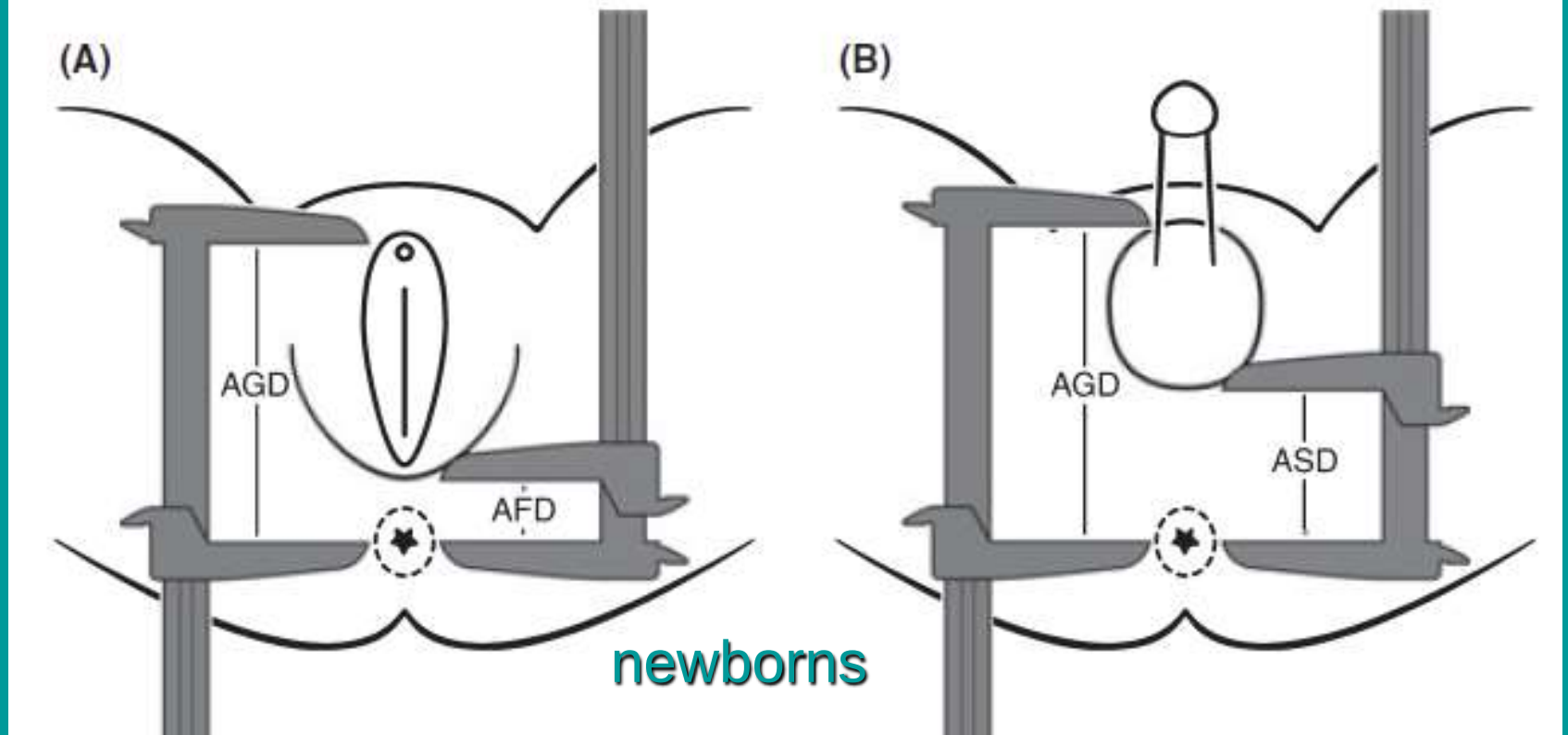

Expression of
Hoxd13 at E12.5

Embryonální základy pohlavního systému a jejich definitivní deriváty u mužského a ženského pohlavního ústrojí

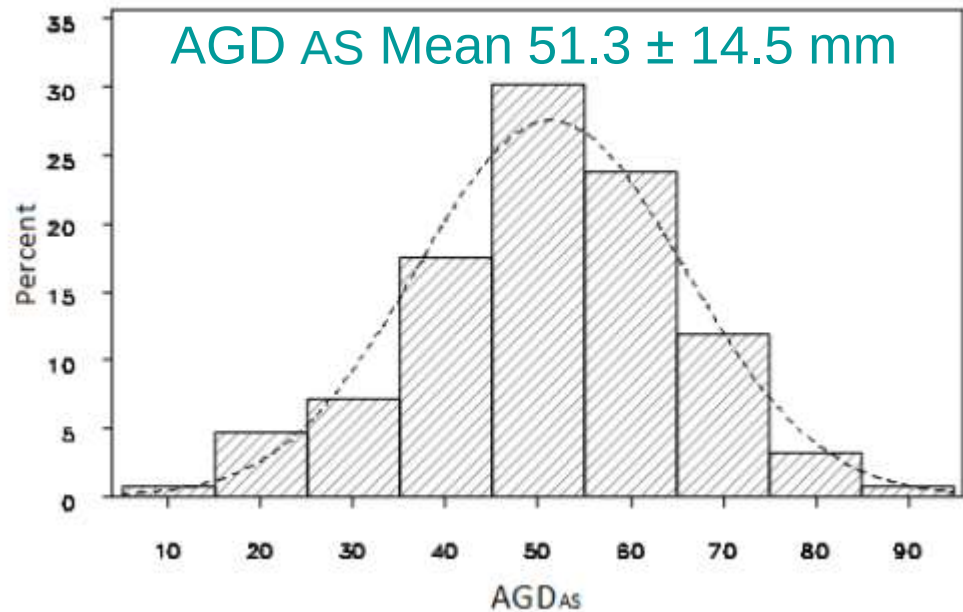
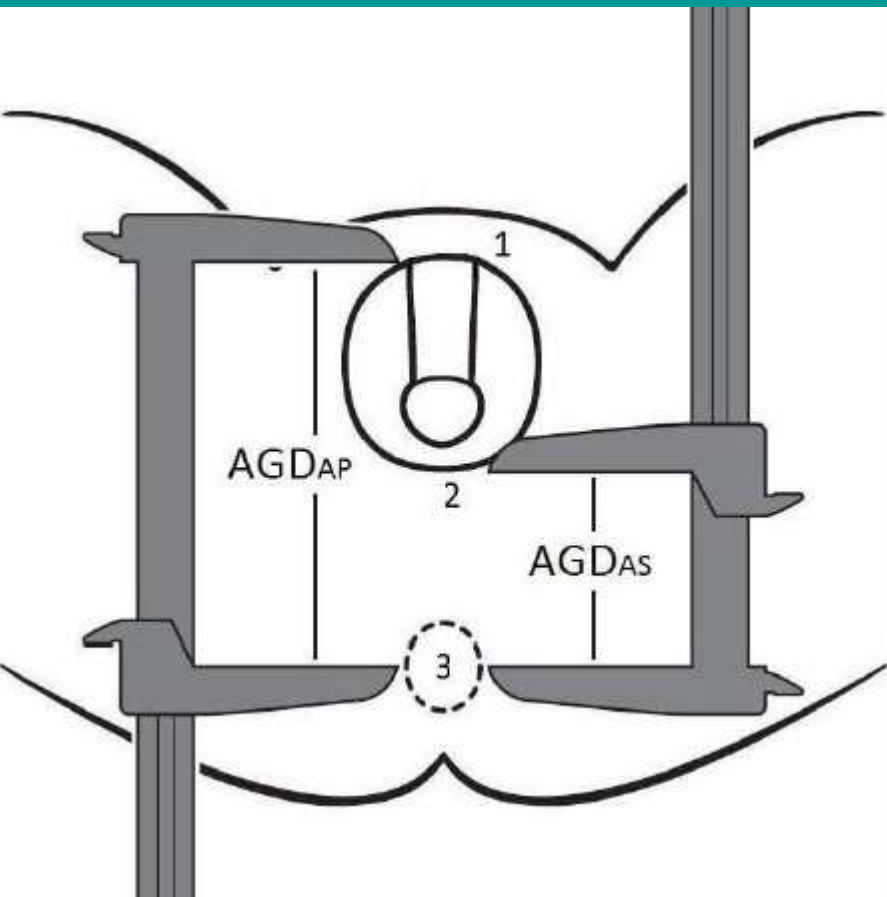
Indiferentní stav	Mužské pohlaví	Ženské pohlaví
základ pohlavní žlázy	testis	ovarium
gubernaculum	lig. scrotale	lig. uteroovaricum, lig. teres uteri
kanálky mesonefros	rete testis, ductuli efferentes testis, paradidymis	epoophoron, paroophoron
ductus Wolffii	ductus epididymidis, ductus deferens, gl. vesiculosa, ductus ejaculatorius	ductus longitudinalis epoophori, Gartnerův kanálek
ductus Mülleri	appendix testis, utriculus prostaticus	tuba uterina, uterus, kraniální část vaginy
střední 1/3 sinus urogenitalis	pars prostatica urethrae nad colliculus seminalis	urethra feminina
kaudální 1/3 sinus urogenitalis	pars prostatica urethrae pod colliculus seminalis, pars membranacea urethrae	vestibulum vaginae
plicae urogenitales (urethrální řasy)	pars spongiosa urethrae, radix penis, raphe penis	labia minora, bulbus vestibuli
tuberculum genitale	corpus et glans penis, preputium, fossa navicularis urethrae	clitoris, preputium
tori genitales	scrotum, raphe scroti	labia majora
hiatus urogenitalis	lumen v pars spongiosa urethrae	rima pudendi

An-ogenital distance/ano-scrotal distance/ano-fourchette distance diagrams. (A) Center of the anus to the anterior clitoral surface (AGD) and the center of the anus to the posterior fourchette (AFD) measurements made in female subjects. (B) Center on the anus to the anterior base of the penis (AGD) and the center of the anus to the junction of the perineum with the rugated scrotal skin (ASD) measurements made in male subjects.

The mean AFD was **15.1** mm (SD $\pm$ 2.9) and ASD was **23.0** mm (SD $\pm$ 3.8) and— in newborns. S. Sathyanarayana,* L. Beard, C. Zhou* and R. Grady:

Measurement and correlates of ano-genital distance in healthy, newborn infants. *International Journal of Andrology* 33 (2010), 317–

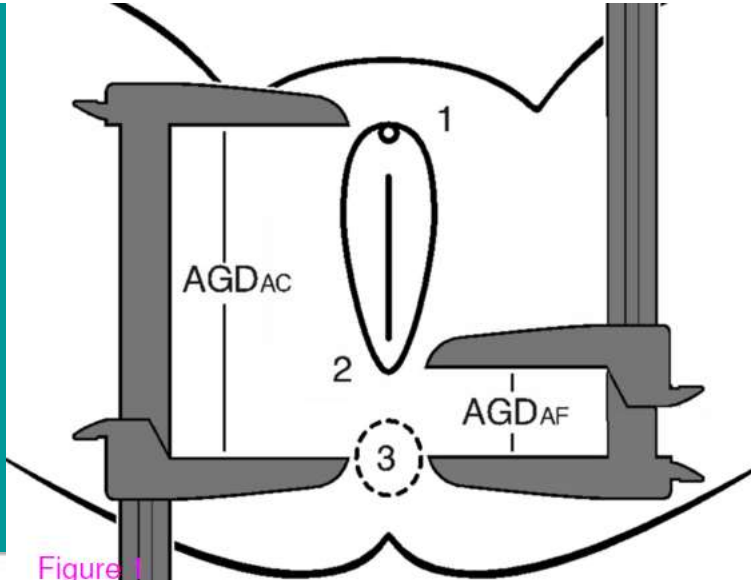

Frequency distributions of measures of anogenital distance

Mendiola J et al.: **Shorter Anogenital Distance Predicts Poorer Semen Quality in Young Men in Rochester, New York.** Environ Health Persp 119: 958 - 963 (2011)

Men with AGD AS below the median were 7.3 times more likely to have a low sperm concentration

AGD AC (mm) 80.4 ± 10.5 (SD) 79.2 - 59.5 - 96.1 (Median)
 AGD AF (mm) 37.7 ± 6.3 (SD) 37.2 - 27.9 - 48.6 (Median)

Mendiola J, Roca M. et al.: Anogenital distance is related to ovarian follicular number in young Spanish women: a cross-sectional study.
 Environ Health 2012 Dec ;11(1):90.

In many mammalian species females with shorter AGD are more fertile.

Figure 1

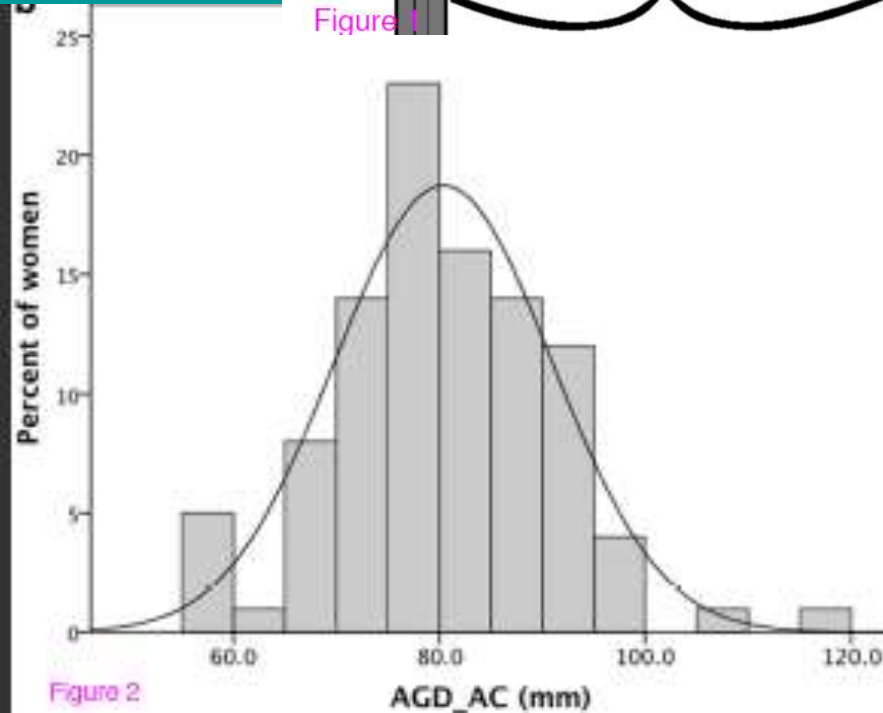
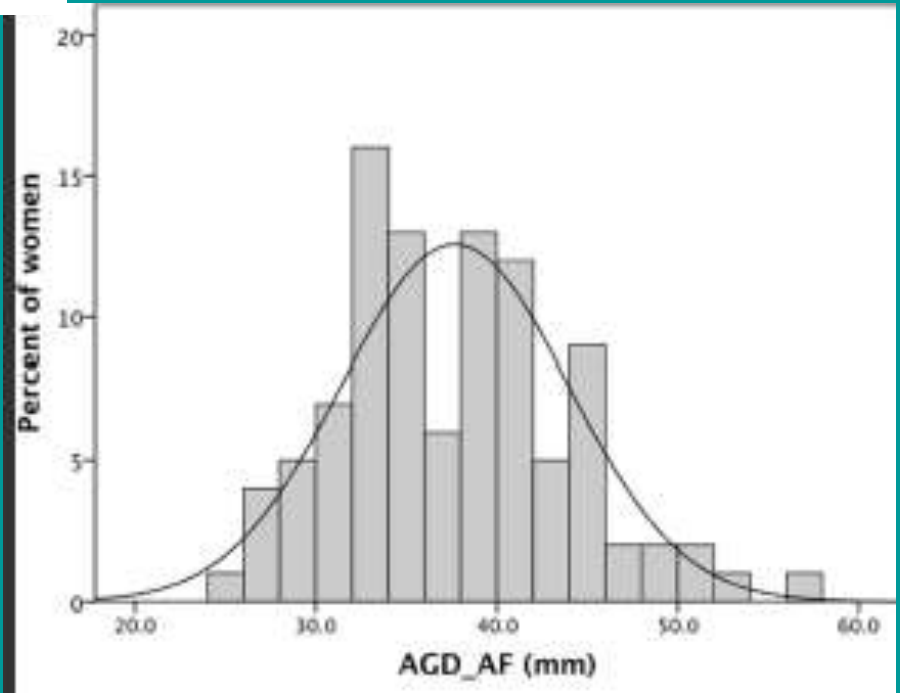

Figure 2

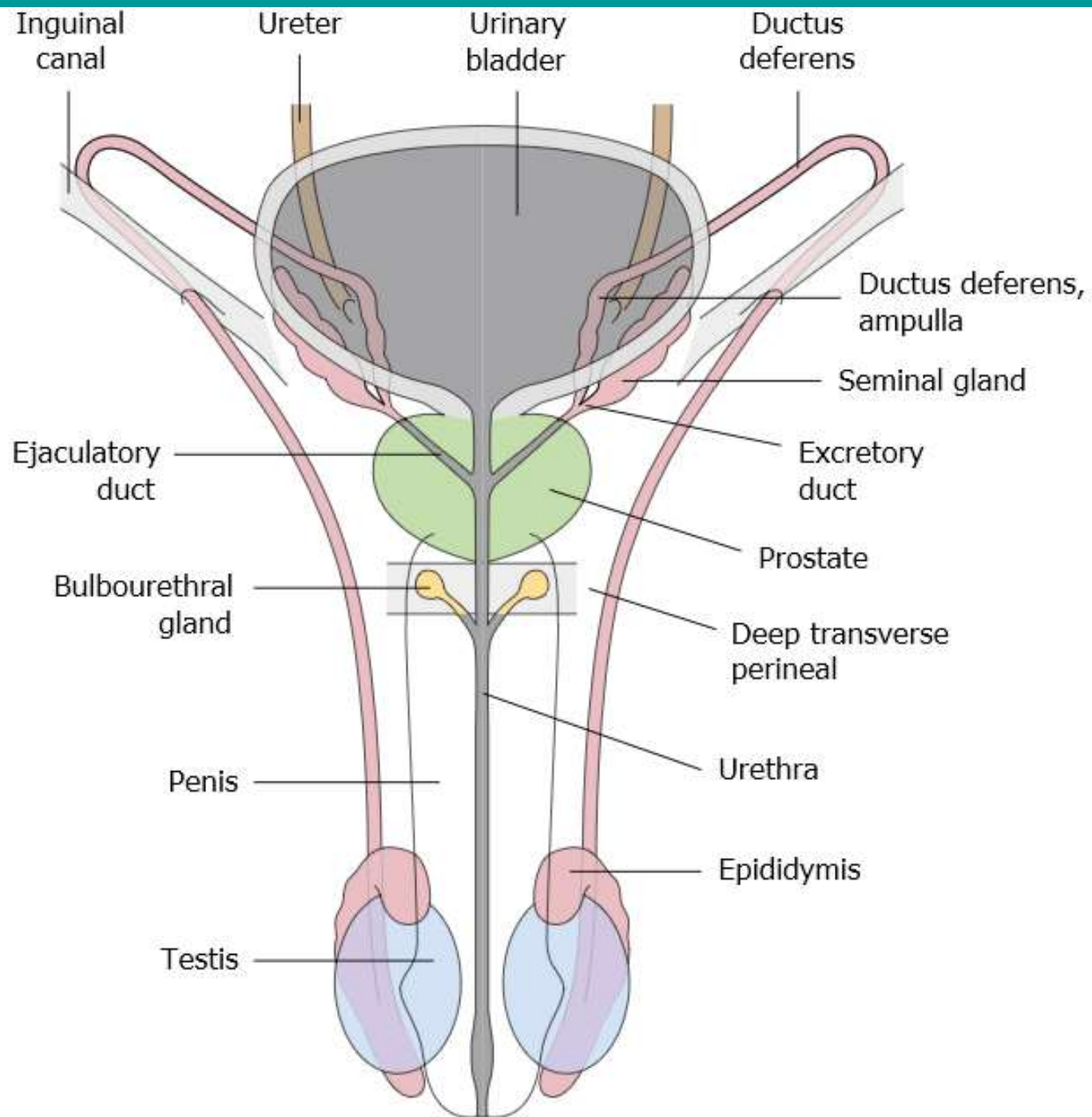
Organa genitalia masculina

Miloš Grim

Anatomický ústav 1. lékařské fakulty,
Univerzita Karlova v Praze

přednáška pro posluchače všeobecného a zubního lékařství
letní semestr 2015/ 2016

Mužské pohlavní orgány organa genitalia masculina

varle - testis (orchis)

nadvarle - epididymis

chámovod –

ductus deferens

semenné vāčky -

vesiculae seminales

předstojná žláza -

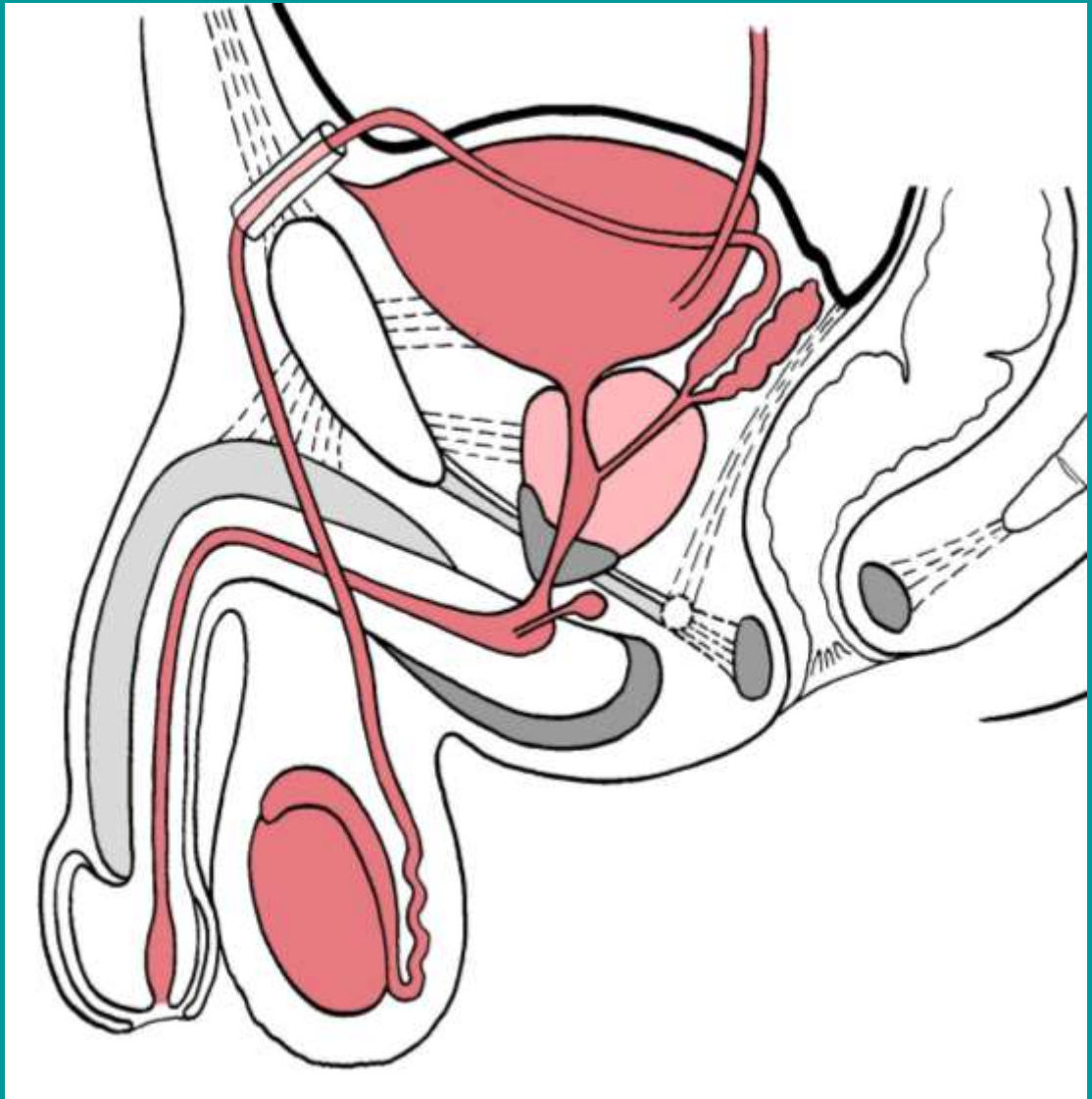
prostata

pyj - penis

šourek - scrotum

semenný provazec-

funiculus spermaticus

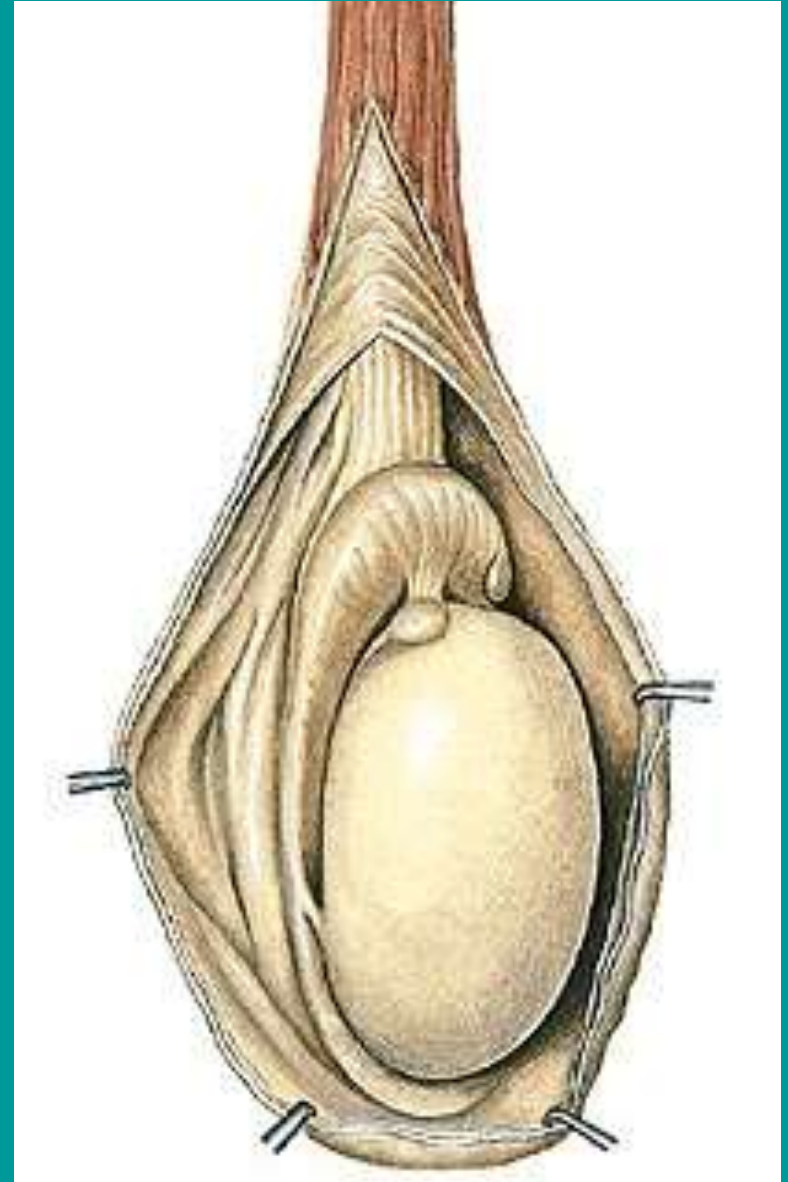

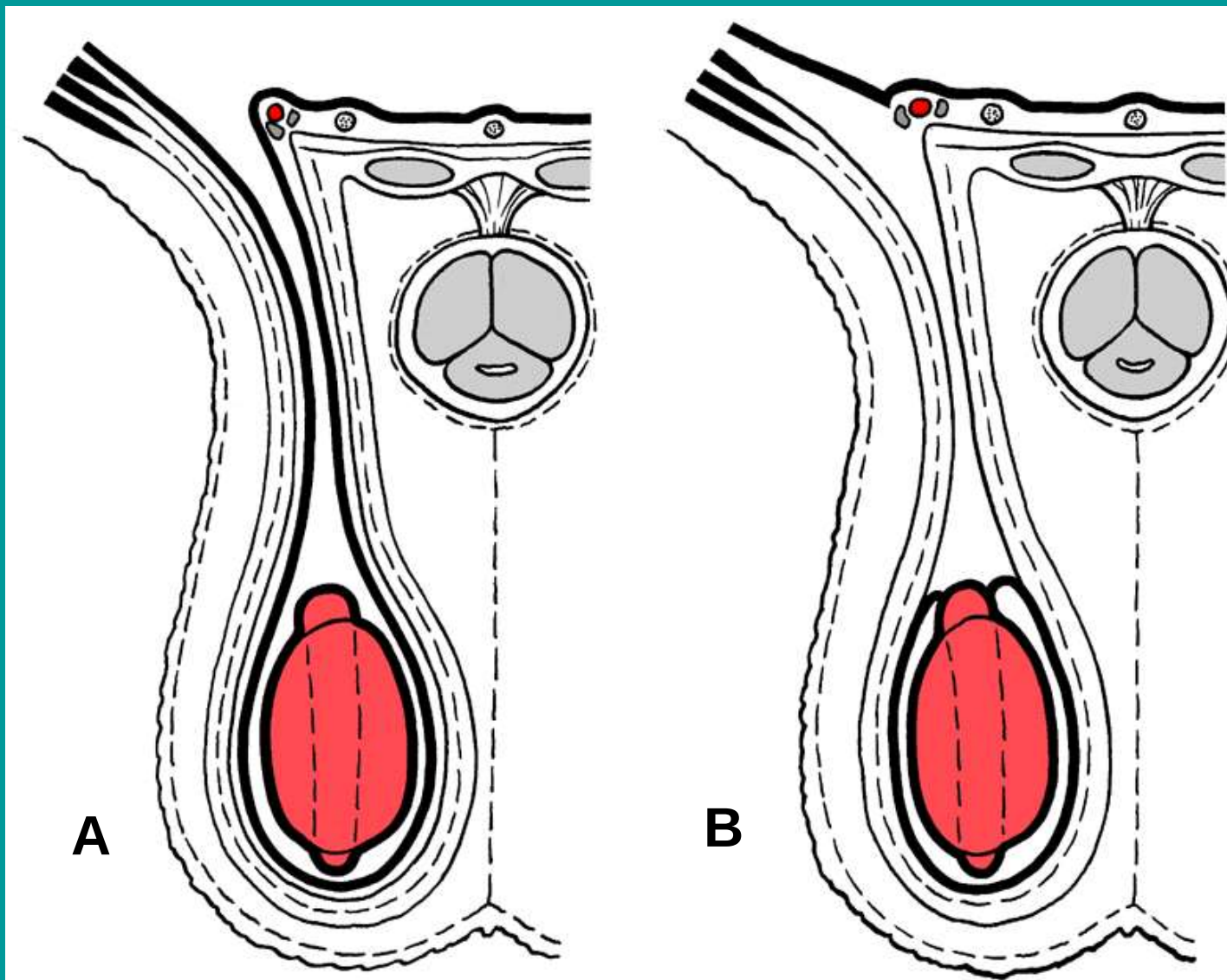
Testis (orchis)

Polus superior, inferior,
facies lateralis, medialis
margo anterior, posterior,
Tunica vaginalis – lamina
parietalis, visceralis,
sinus epididymidis,

Epididymis

Caput, corpus, cauda,
Ductuli efferentes testis
ductus epididymidis

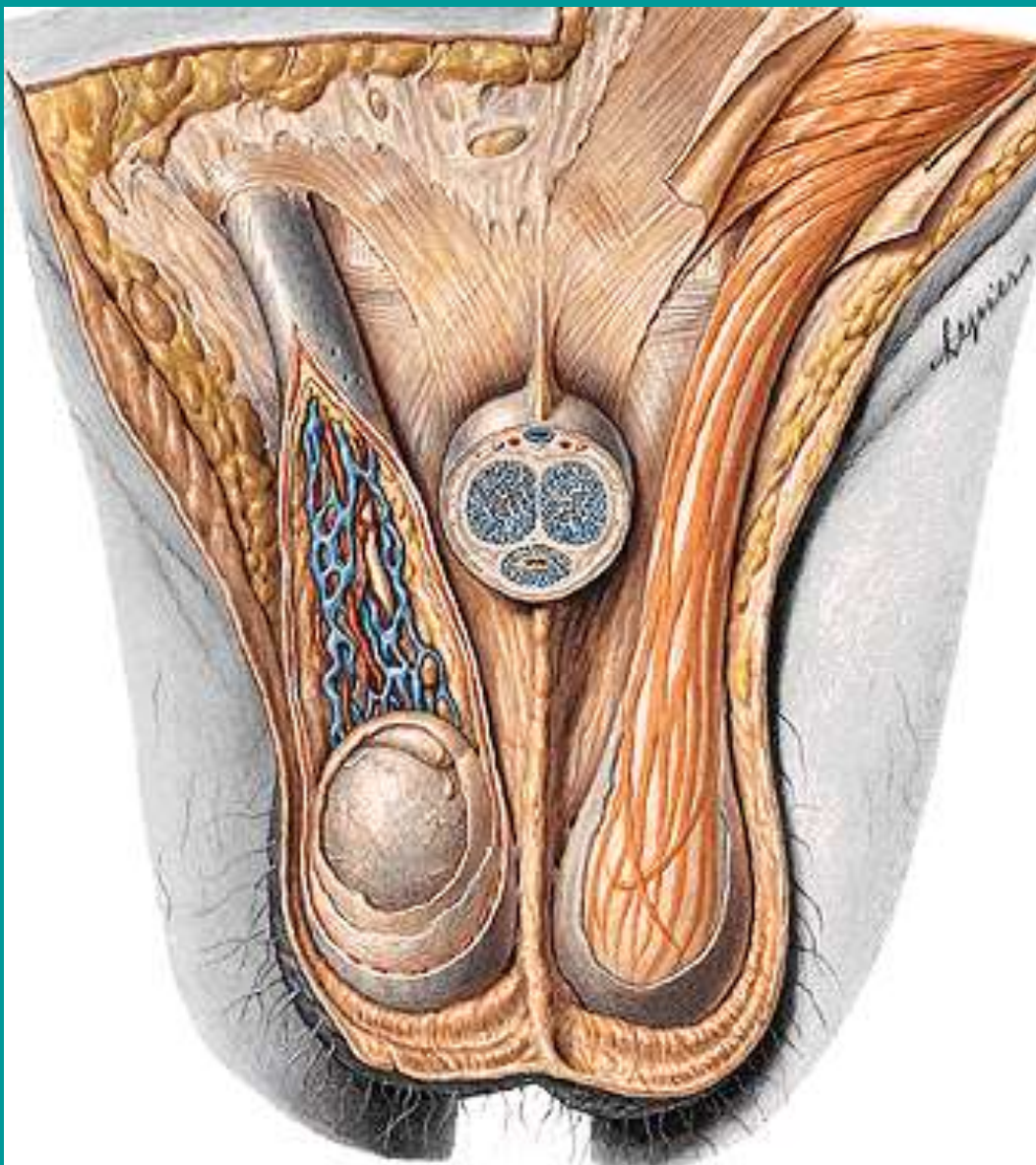

Obaly varlete a vrstvy skrota ve vztahu ke stěně břišní
před (A) a po (B) uzavření proc. Vaginalis

Vrozené tříselné kýly- neuzavřený processus vaginalis

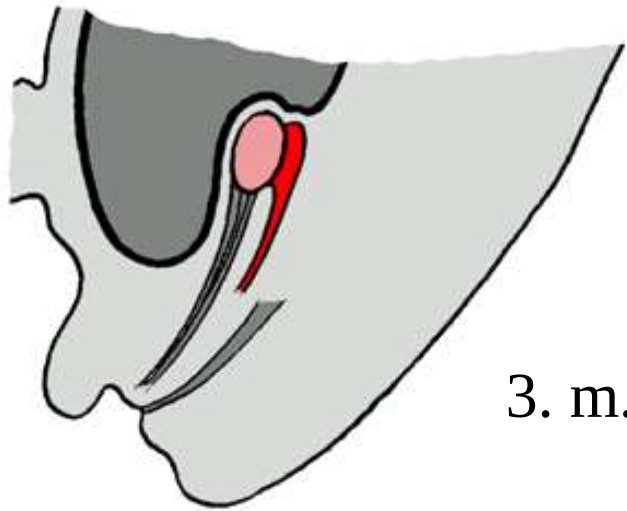
Scrotum: raphae scroti, tunica dartos, septum scroti, fascia spermatica externa, interna, fascia cremasterica, m. cremaster, epiorchium, periorchium, cavum serosum scroti, sinus epididymidis

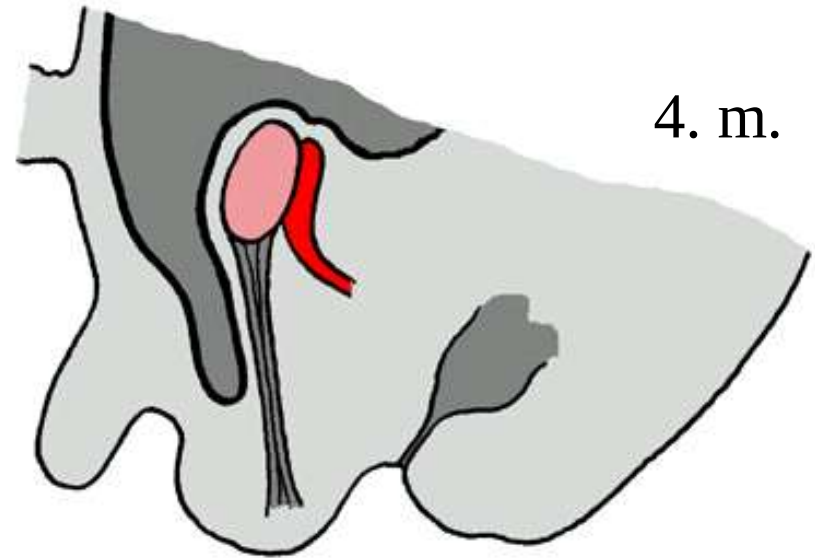
Uložení varlat ve skrotu - eliminace nitrobršního tlaku, zajištění nižší teploty než 37°C

Varlata sestoupá do skrota - známka donošenosti

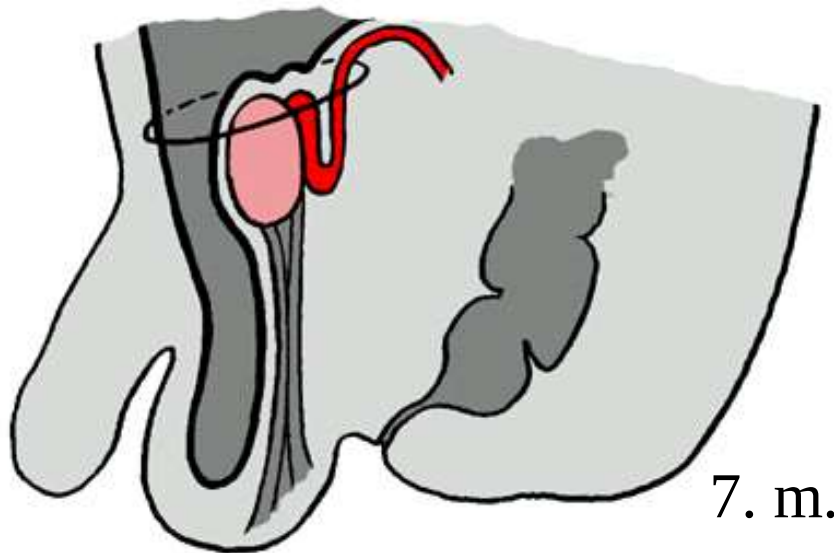
Descensus testium, proc. vaginalis peritonei, gubernaculum testis

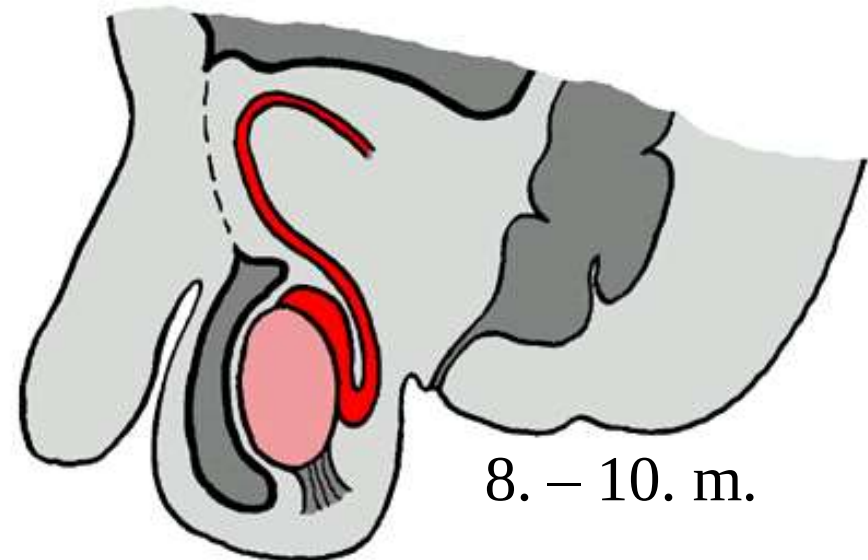
3. m.

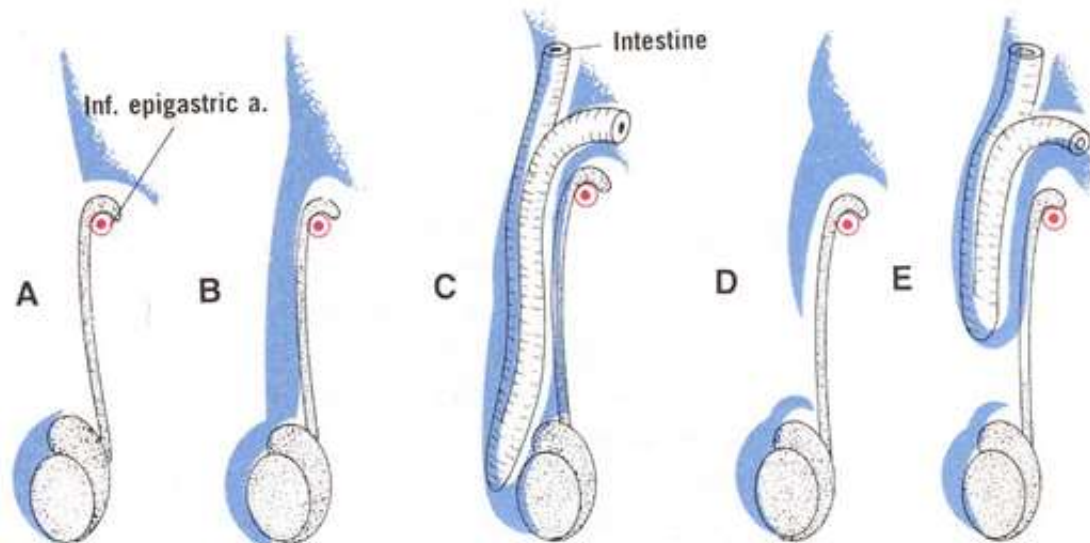
4. m.

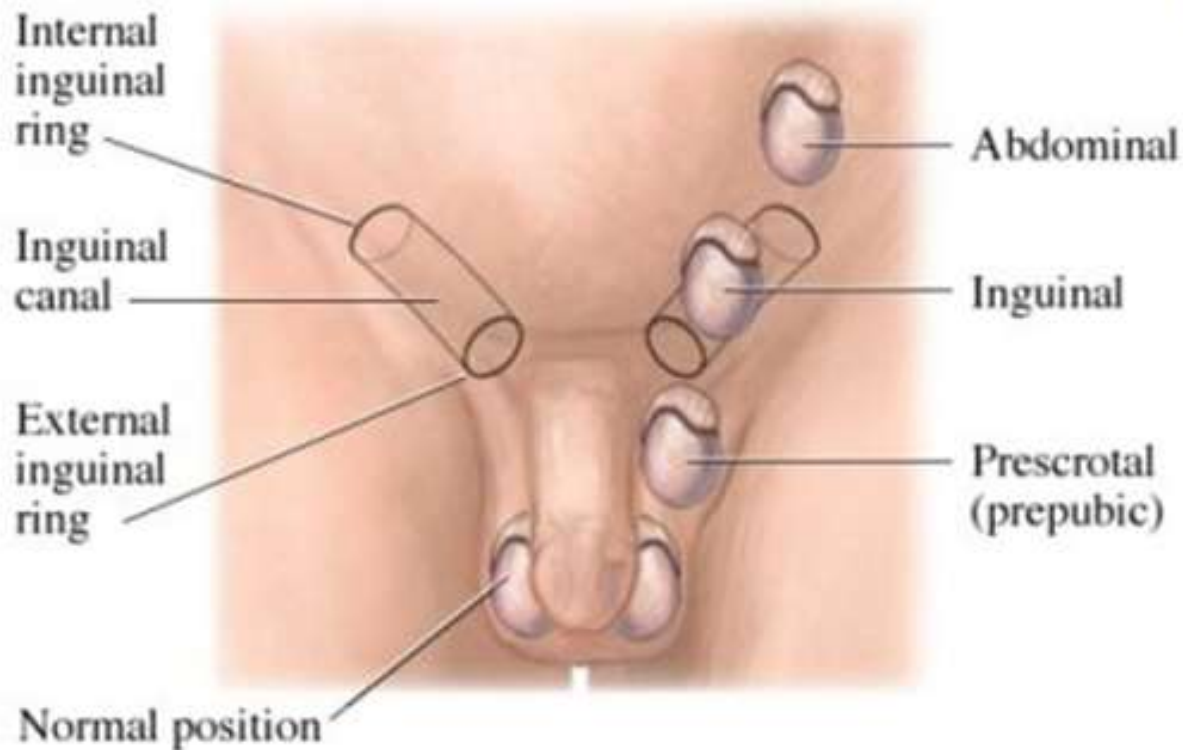
7. m.

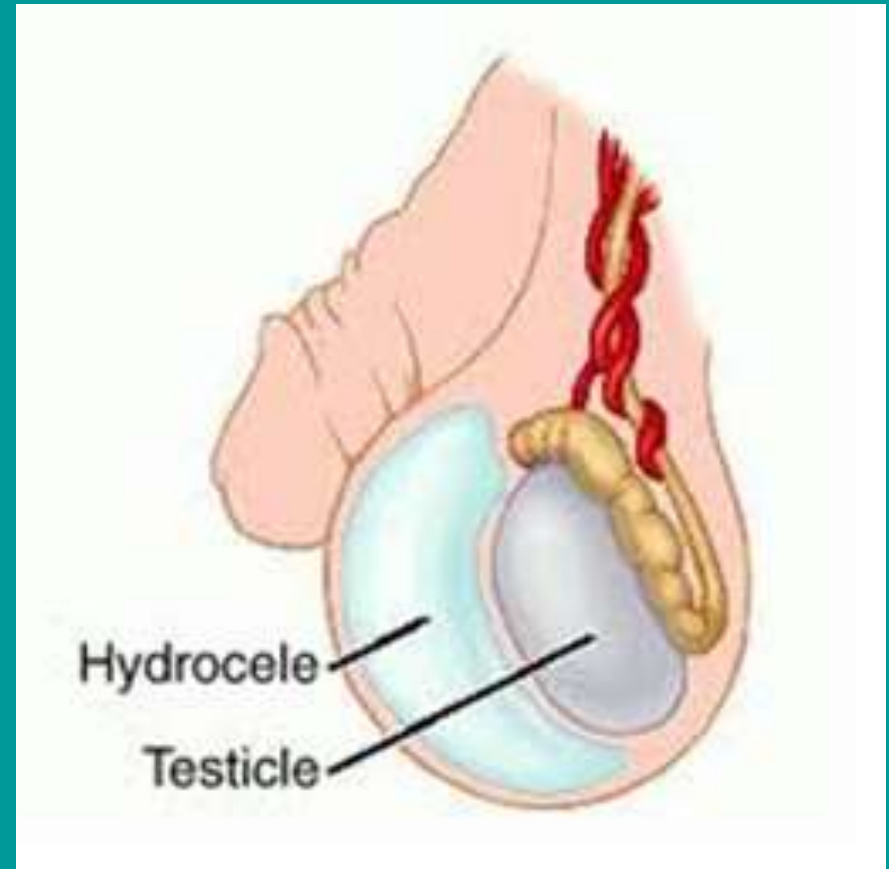
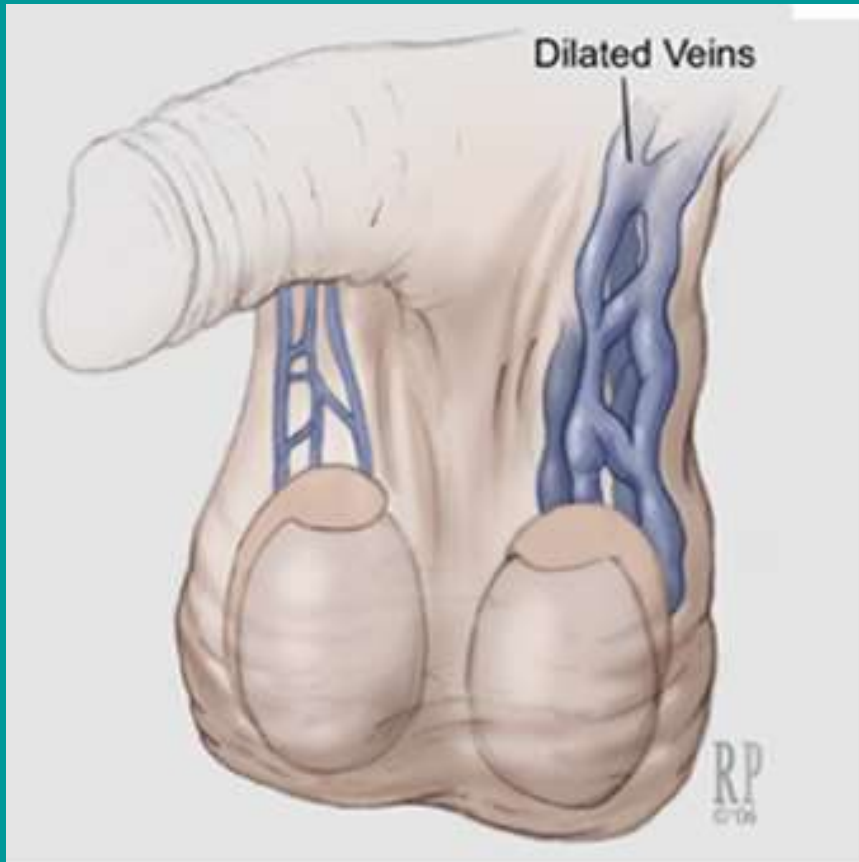
8. – 10. m.

Kongenitalní inguinální Hernie

Kryptorchismus,
Retentio testis,
Ectopia testis,
Inversio testis

Varikokéla – varikozity testikulárních žil, ztížený žilní návrat, poruchy spermiogeneze a fertility

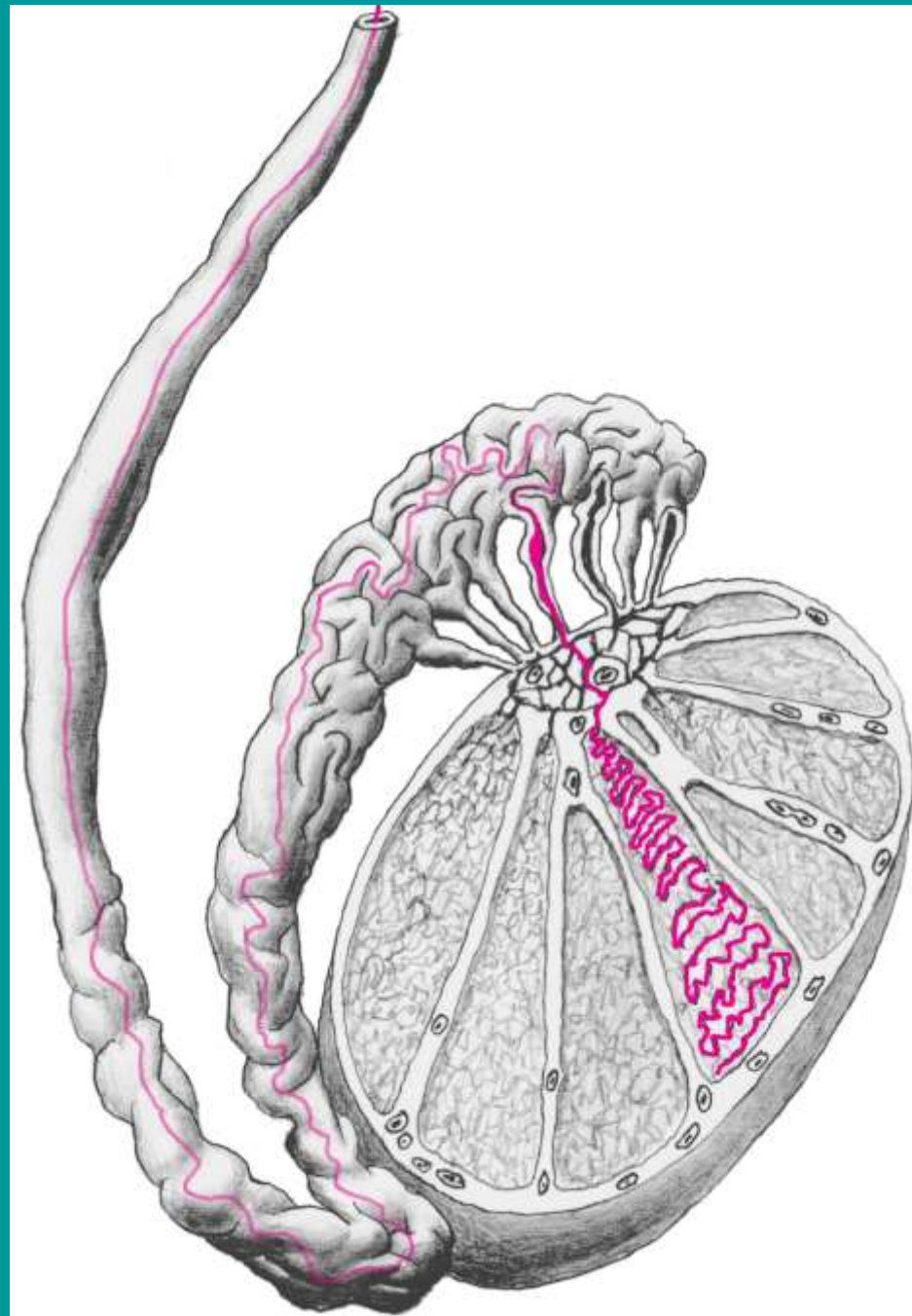
Hydrokéla – patologické zmnožení serózní tekutiny v cavum serosum scroti

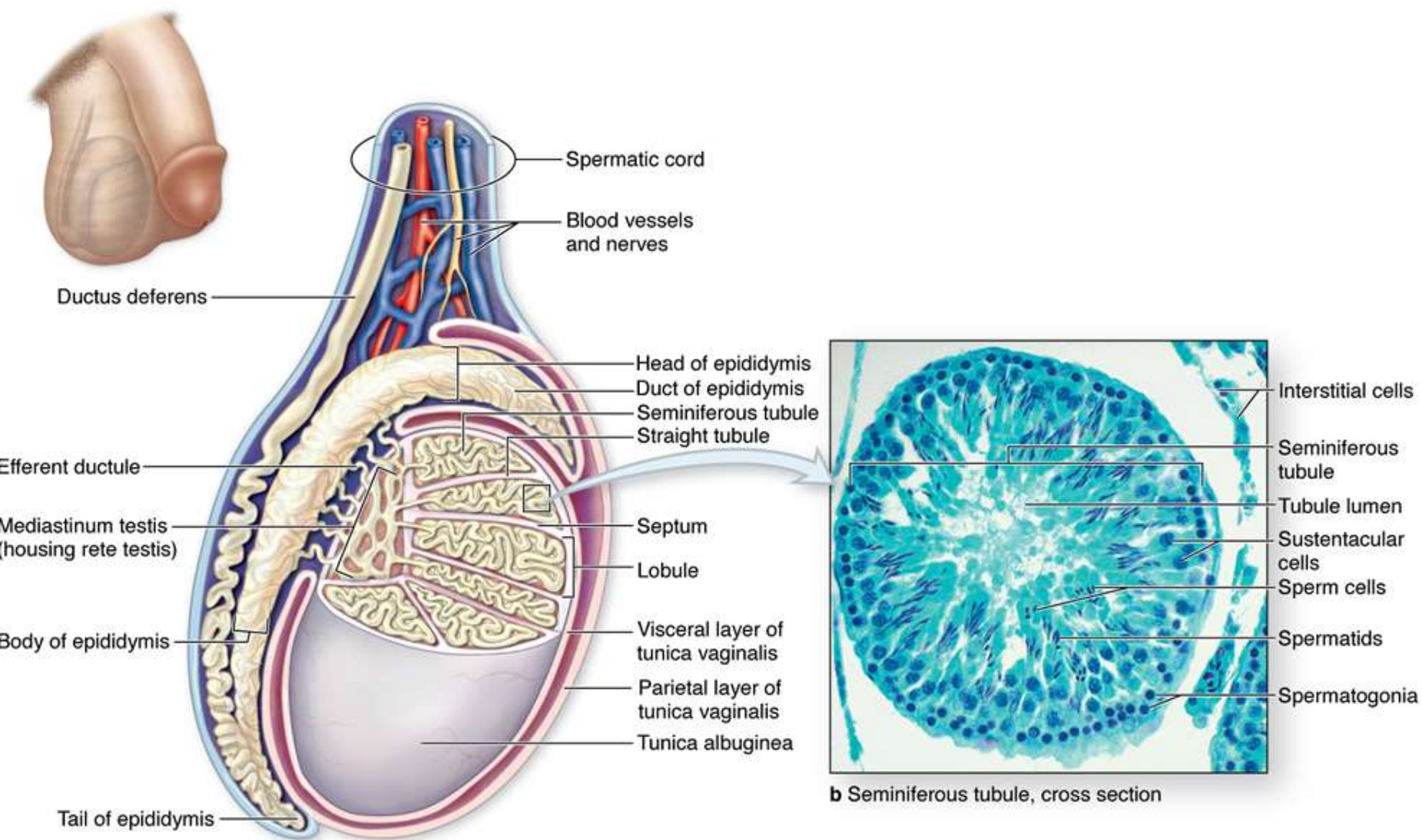
Testis

tunica albuginea,
tunica vasculosa,
mediastinum, septa, lobuli,
tubuli seminiferi,
tubuli recti,
rete testis, ductuli
efferentes,
spermatogonie,
Sertoliho podpůrné buňky
Intersticiální endokrinní
Leydigovy buňky

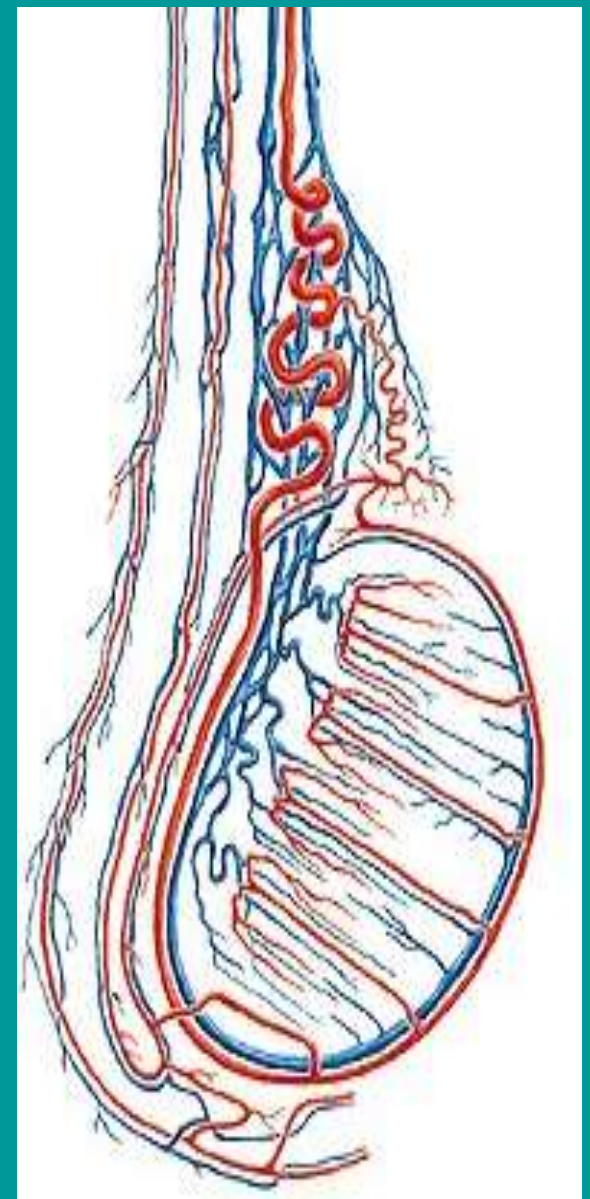
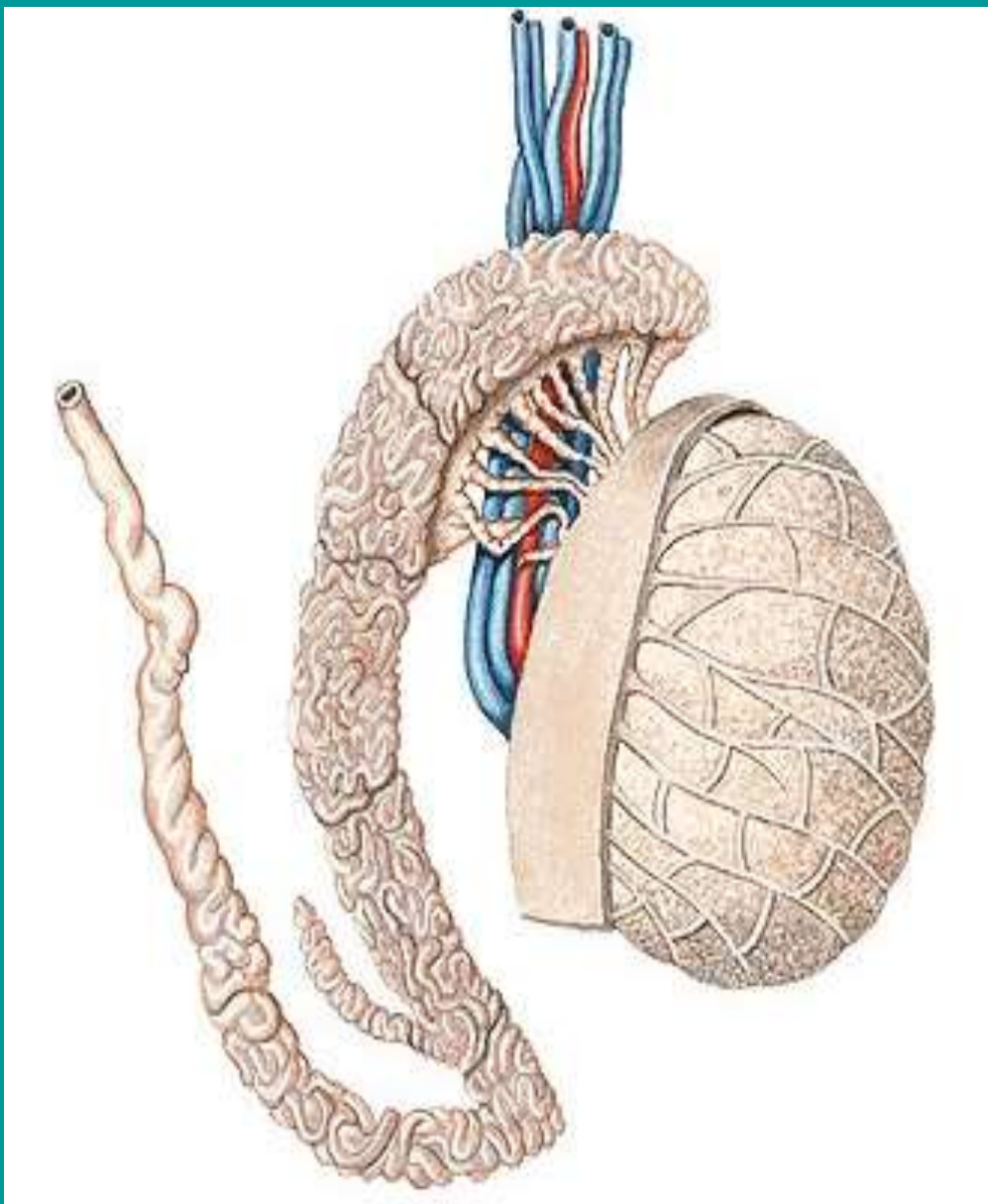
Epididymis

Caput, corpus, cauda,
Ductuli efferentes testis
ductus epididymidis

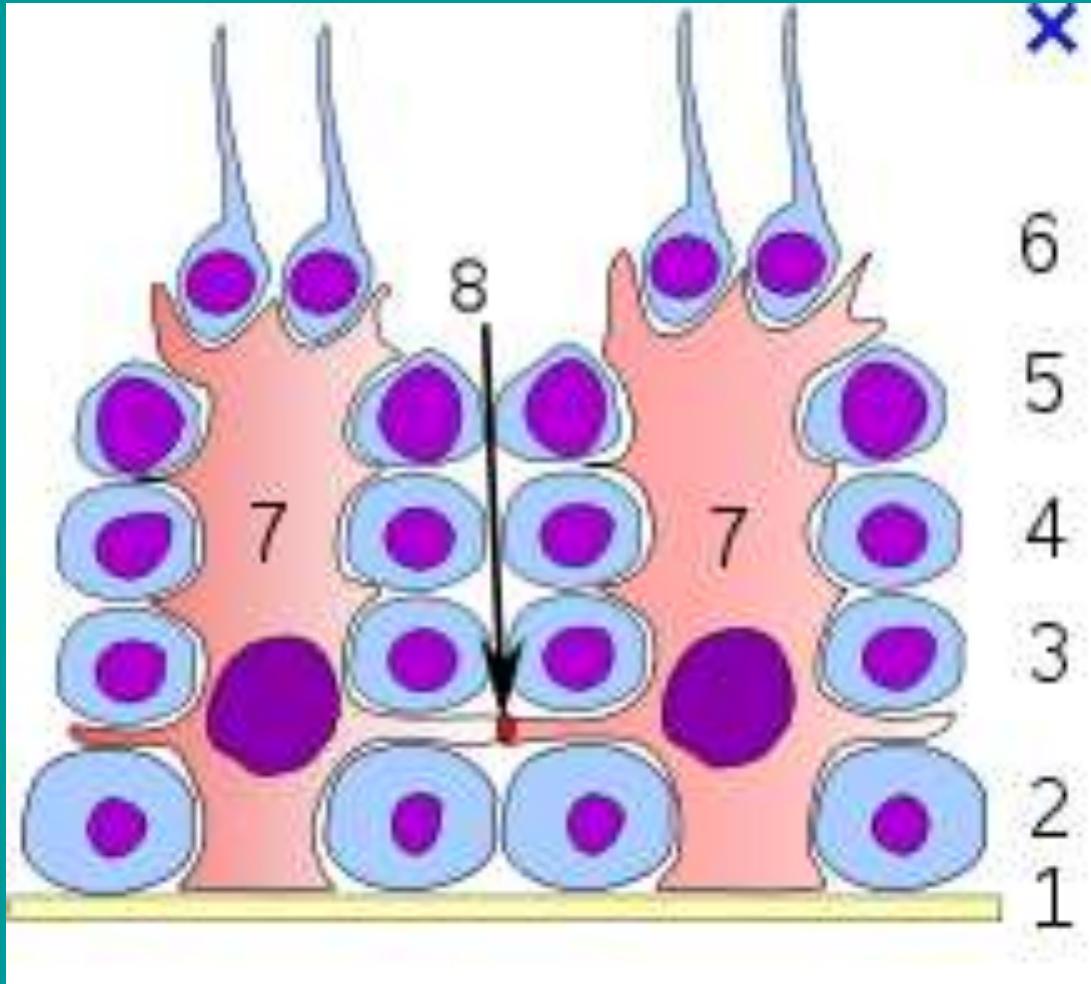

Testis and seminiferous tubules, průměr 0,2 mm, délka 30-70 cm,
celková délka 300 m

A. testicularis, a. ductus deferentis, a. cremasterica, plexus pampiniformis, v. deferentialis, protiproudový chlaldící systém

Sertoliho buňky

- 1 - basal lamina
- 2 – spermatogonia
- 3 – spermatocyte I
- 4 – spermatocyte II
- 5 – spermatide
- 6 – mature spermatide
- 7 – Sertoli cell
- 8 – tight junction

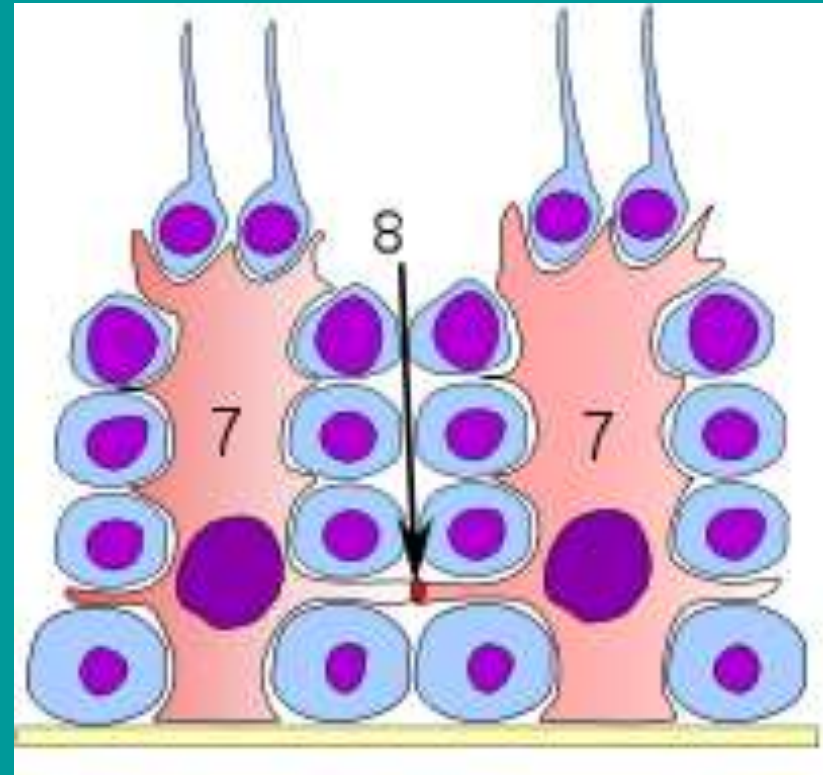
Funkce Sertoliho buněk

Klíčové buňky regulace spermatogenese

Tvoří bariéru krev - varle

Tvoří seminální tekutinu, které obsahuje protein, který váže androgeny

Tvoří AMH (Anti-Müllerian hormone) během vývoje mužského fenotypu

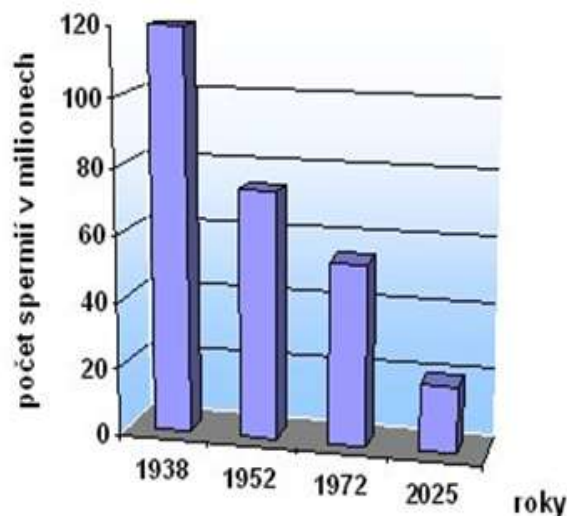

Spermiogenese až po zralou spermii v nadvarletí, trvá u člověka 82 dní. Každou hodinu opouští varle cca 1 milion spermií **Ejakulát** (2–6 ml) obsahuje 40 – 200 mil. spermií Méně než 10 mil /1 ml = **oligospermie**, sterilita

Normální hodnoty spermiogramu podle Světové zdravotnické organizace 2006

Objem	2 a více ml
pH	7,2 a více
Koncentrace spermií	20 000 000 / ml a více
Celkové množství spermií	40 000 000 a více
Pohyblivost	50% pohyblivých nebo 25% progresivně pohyblivých
Morfologie	nejméně 30% morfologicky zcela normálních spermií

Historický vývoj počtu spermií v ejakulátu

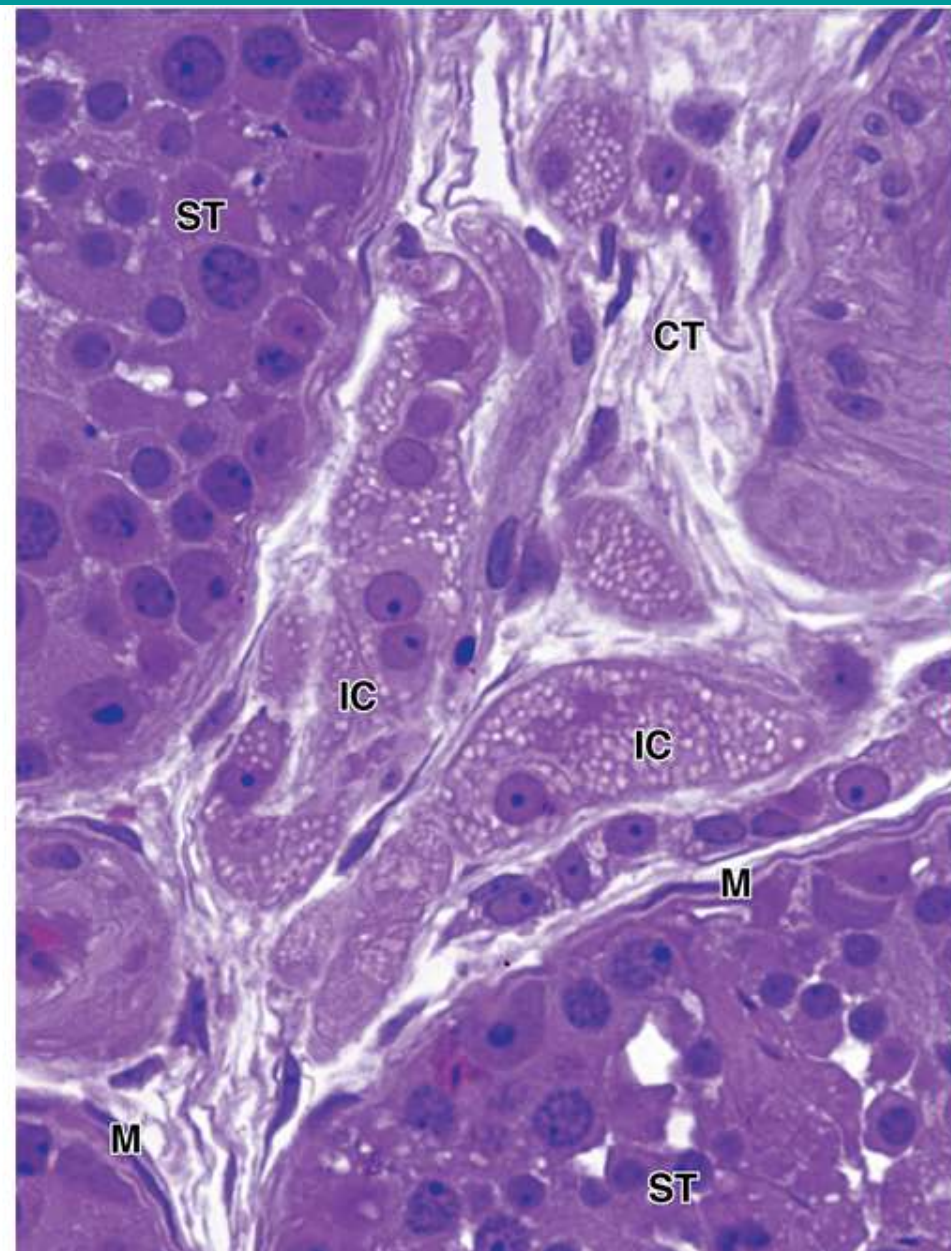
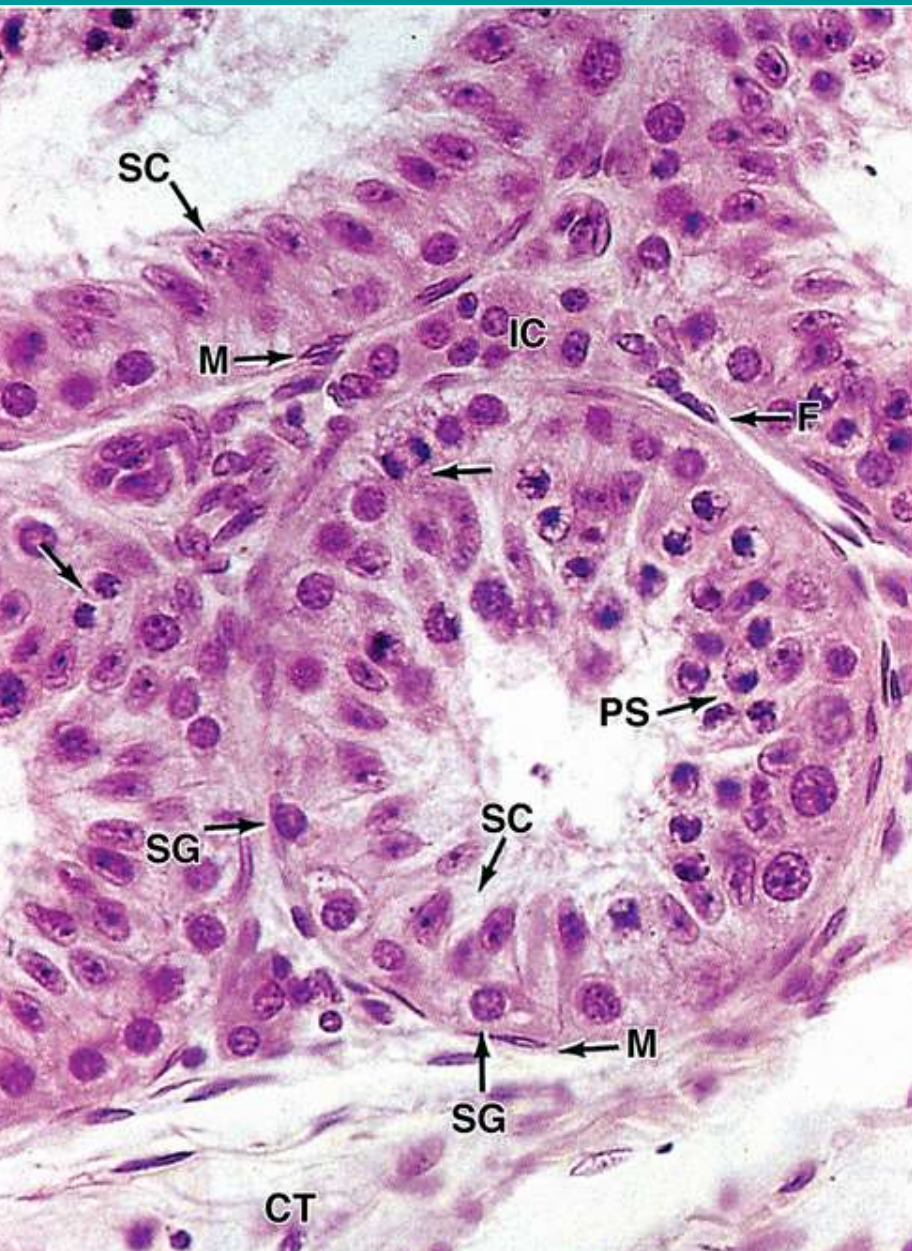
Vývojové poruchy maskulinizace mužských pohlavních orgánů

- od r. 1950 klesl počet spermií v ejakulátu o 40 - 50 % a narostl výskyt kryptorchismu, hypospadie a nádorů z provopohlavních buněk
- podávání estrogenů gravidním samicím v období, kdy se jejich plodům samčího pohlaví diferencuje gonáda a maskulinisují pohlavní cesty, má za následek zvýšený výskyt kryptorchismu a hypospadie, snížení hmotnosti varlat a defektní spermioqram.
- totéž ukázalo vyšetření mužů, kteří se narodili matkám, jímž byl v letech 1945 - 1970 podáván diethylstilbestrol k prevenci potratu.

Feminizační faktory:

- **exogenní estrogeny** produkované farmaceutickým průmyslem
- látky s estrogenním účinkem vazbou na estrogenové receptory: **DDT, polychlorované bifenily, chlorované uhlovodíky a detergencia** používaná v pracích a čistících prostředcích,
- jsou rozpustné v tucích, hromadí v potravním řetězci i v našem organismu, který obsahuje více tuků než v minulosti.

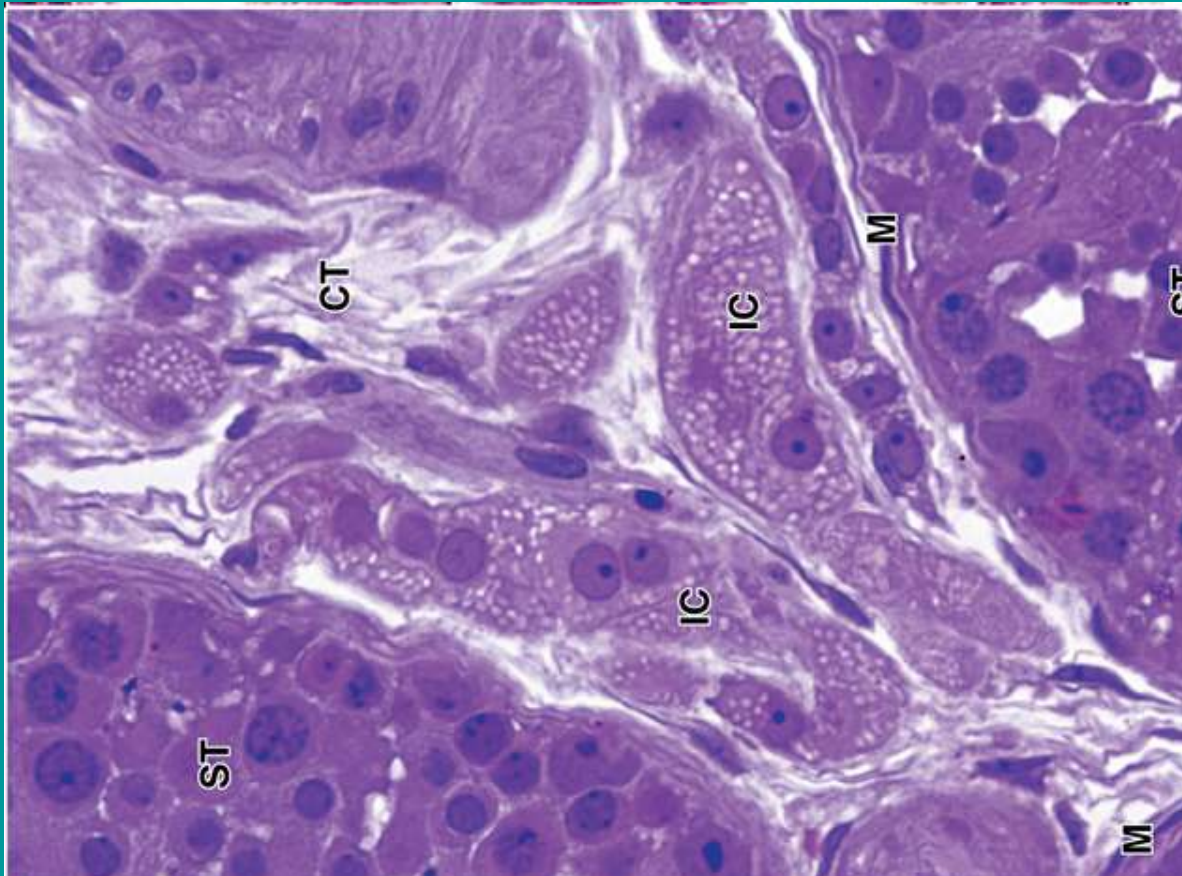
Je proto pravděpodobné, že stoupající frekvence morfologických a funkčních abnormalit samčího reprodukčního systému, je důsledkem těchto změn (podle Gray's Anatomy, 38. vydání).

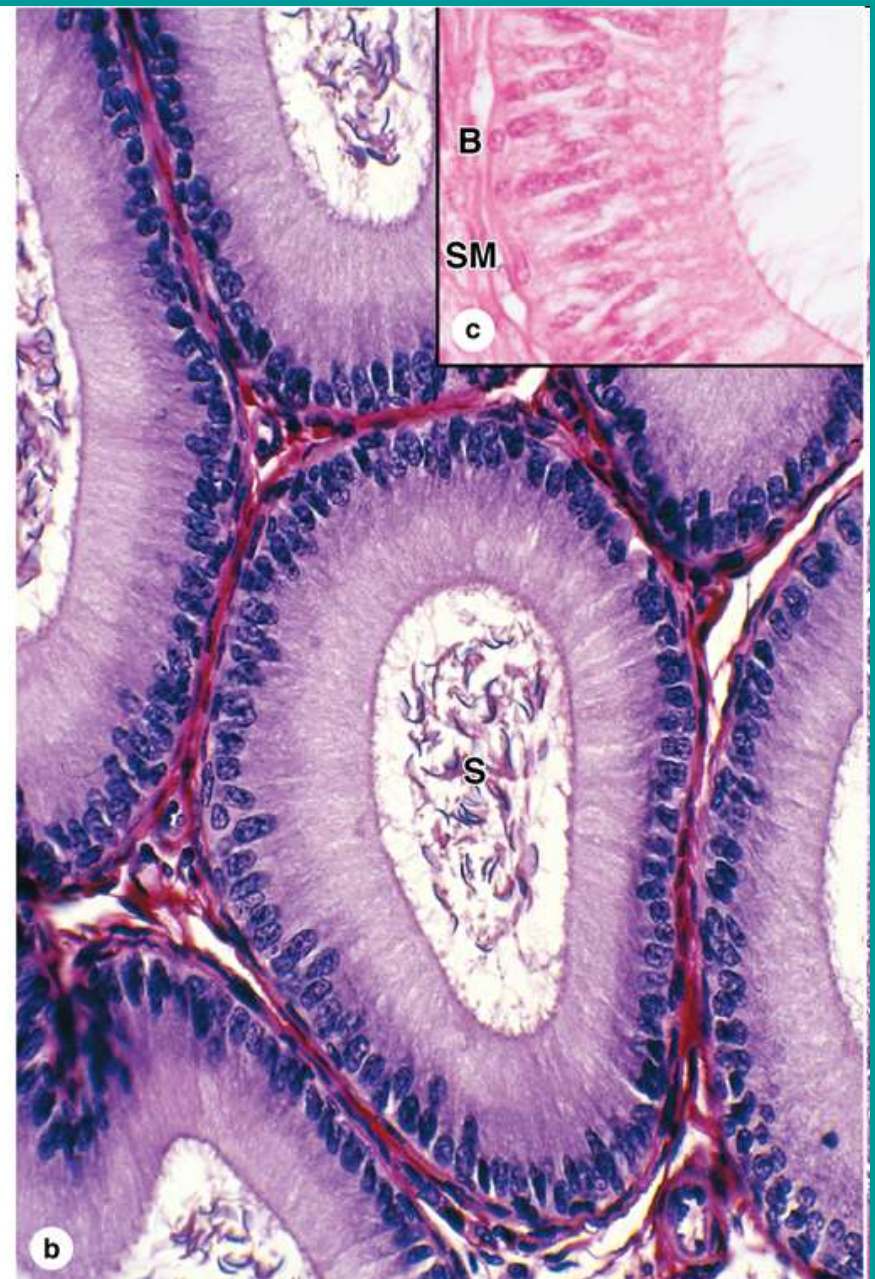

Stavba varlete: tubuli seminiferi: podpůrné Sertoliho buňky, spermatogenní buňky, intersticiální Leydigovy buňky produkující androgeny

Leydigovy buňky syntetizují testosteron

- a) 8. - 14. týden vývoje – maskulinuje pohlavní systém
- b) v dospělosti od puberty – spermatogeneze, růst pohlavních orgánů, sekundární pohlavní znaky

Epididymis: highly coiled duct with temporarily stored sperm

Funiculus spermaticus

A. testicularis, v. testicularis (plexus pampiniformis)

Ductus deferens, a.+ v. ductus deferentis

Ductus deferens

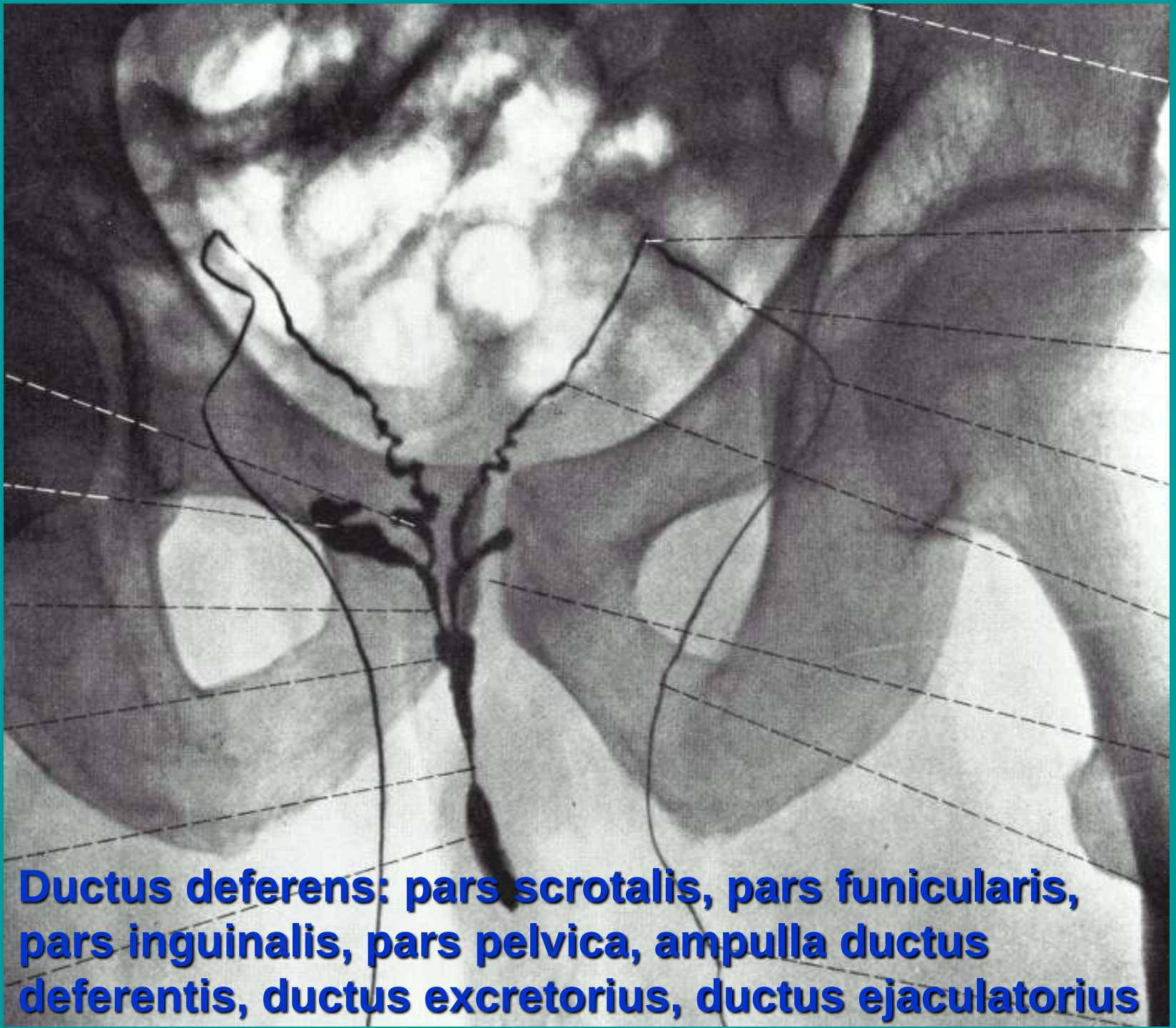
Pars scrotalis, pars funicularis, pars inguinalis,

Pars pelvica, ampulla ductus deferentis

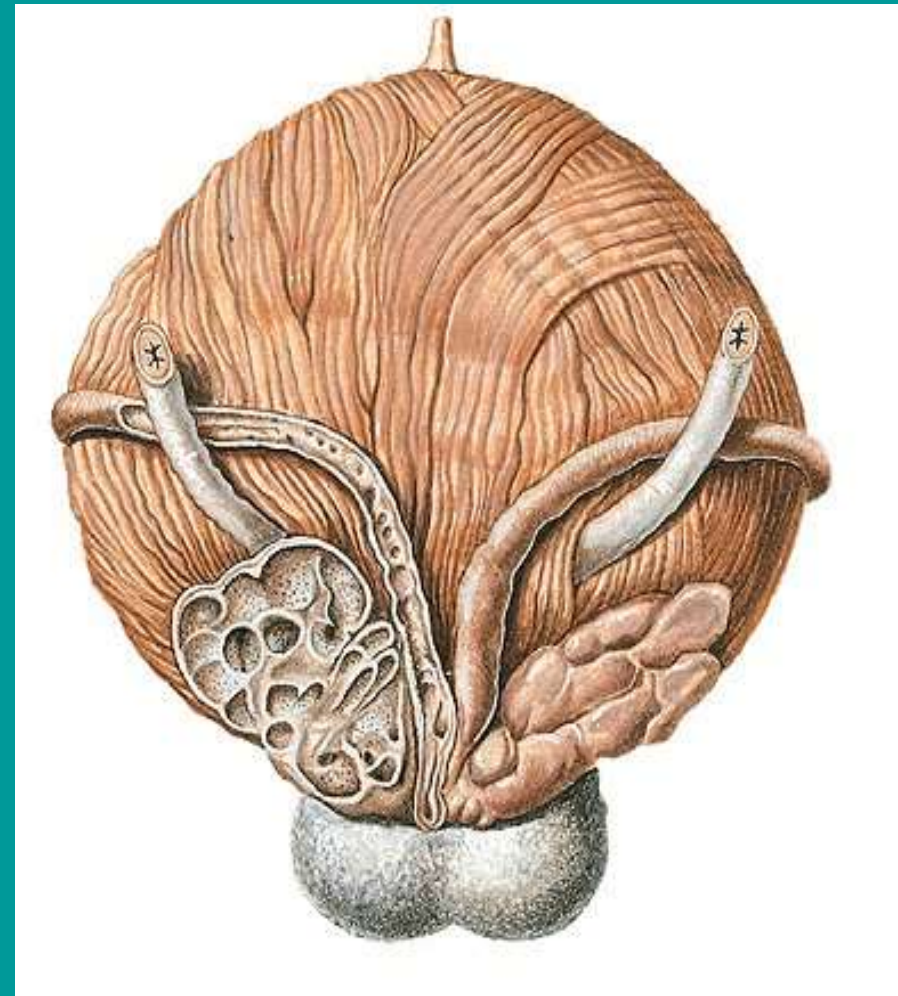
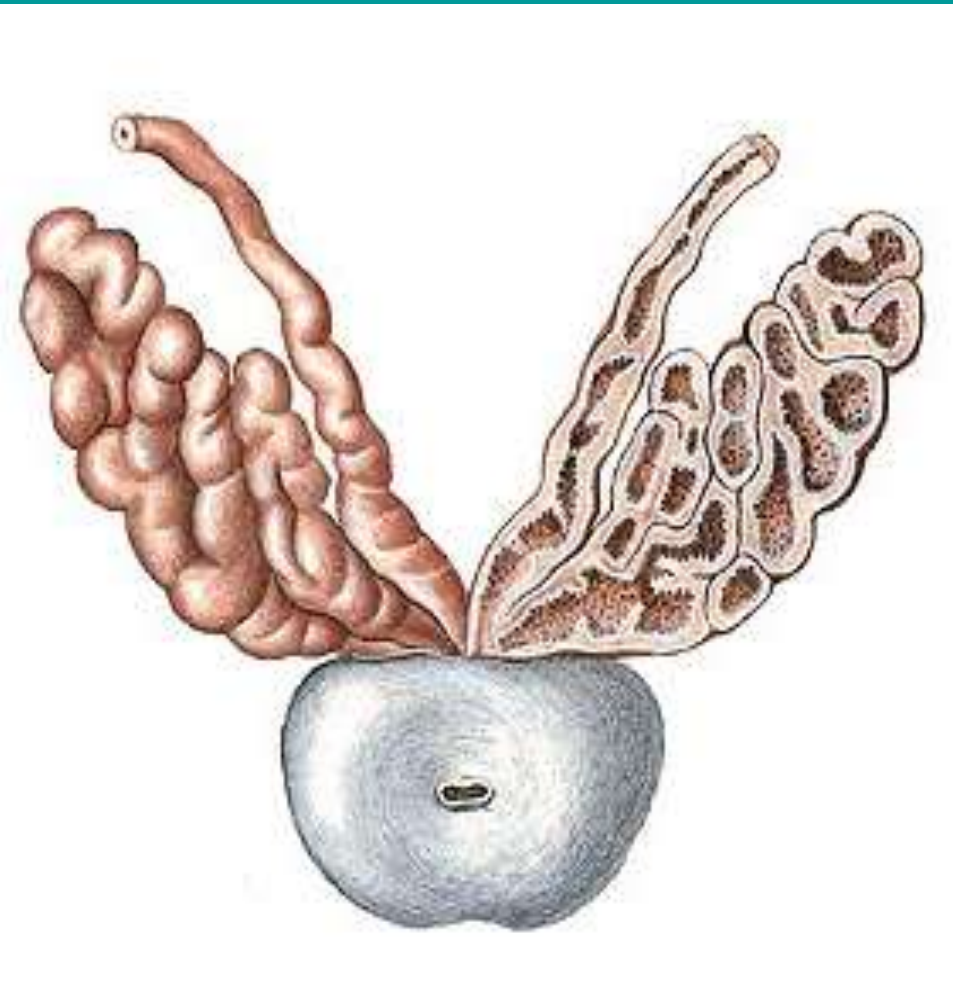
Glandula vesiculosa (vesicula seminalis)

Ductus excretorius

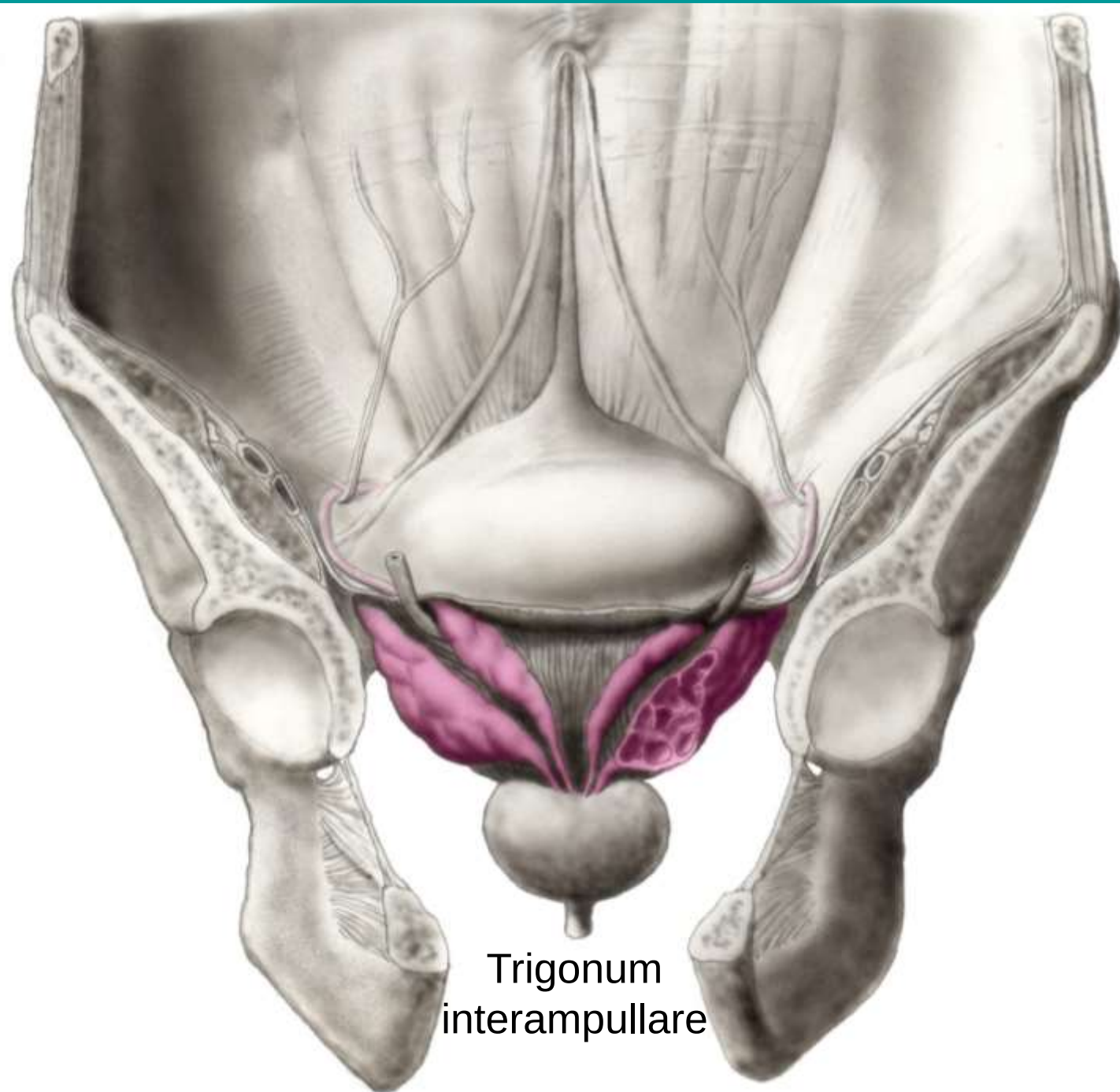
Ductus ejaculatorius

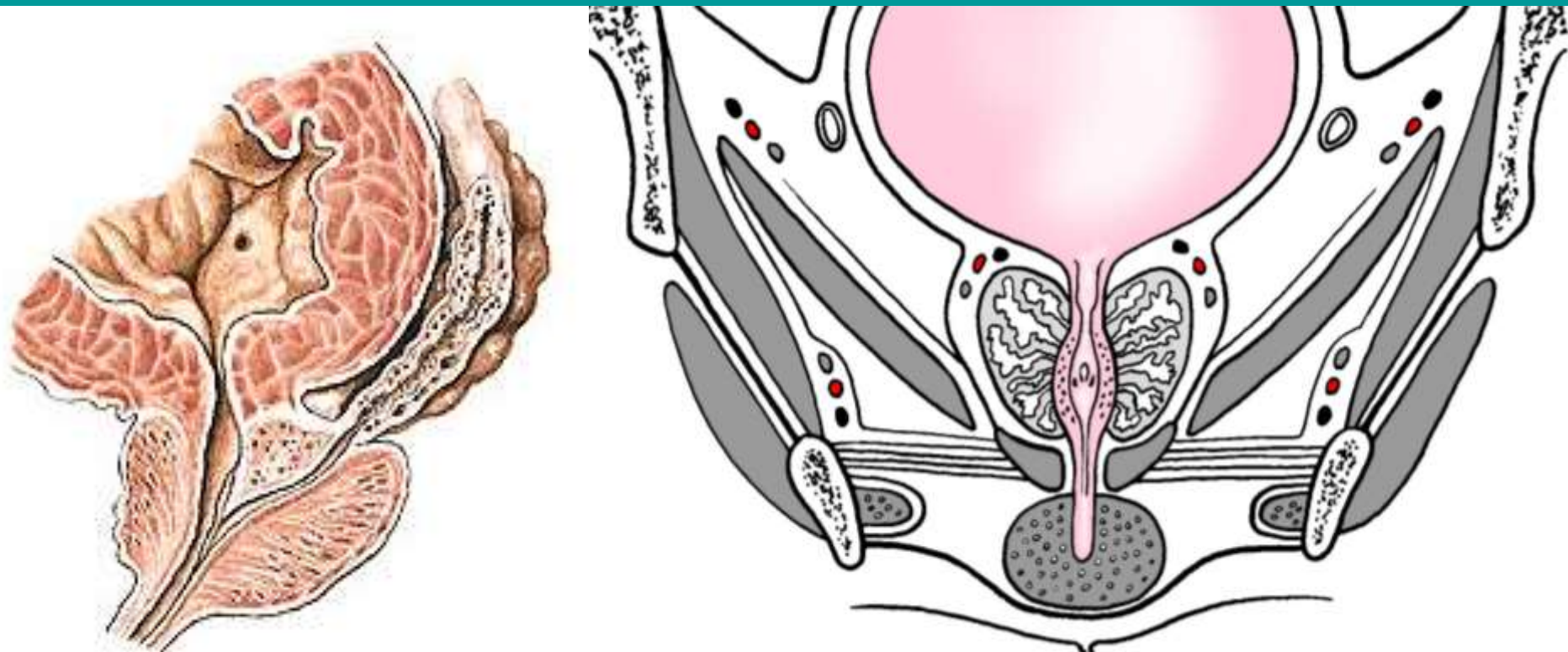
Ductus deferens: pars scrotalis, pars funicularis, pars inguinalis, pars pelvica, ampulla ductus deferentis, ductus excretorius, ductus ejaculatorius

Glandulae vesiculosae, ductus excretorius, ampullae ductus deferentis, trigonum interampullare vesicae urinariae

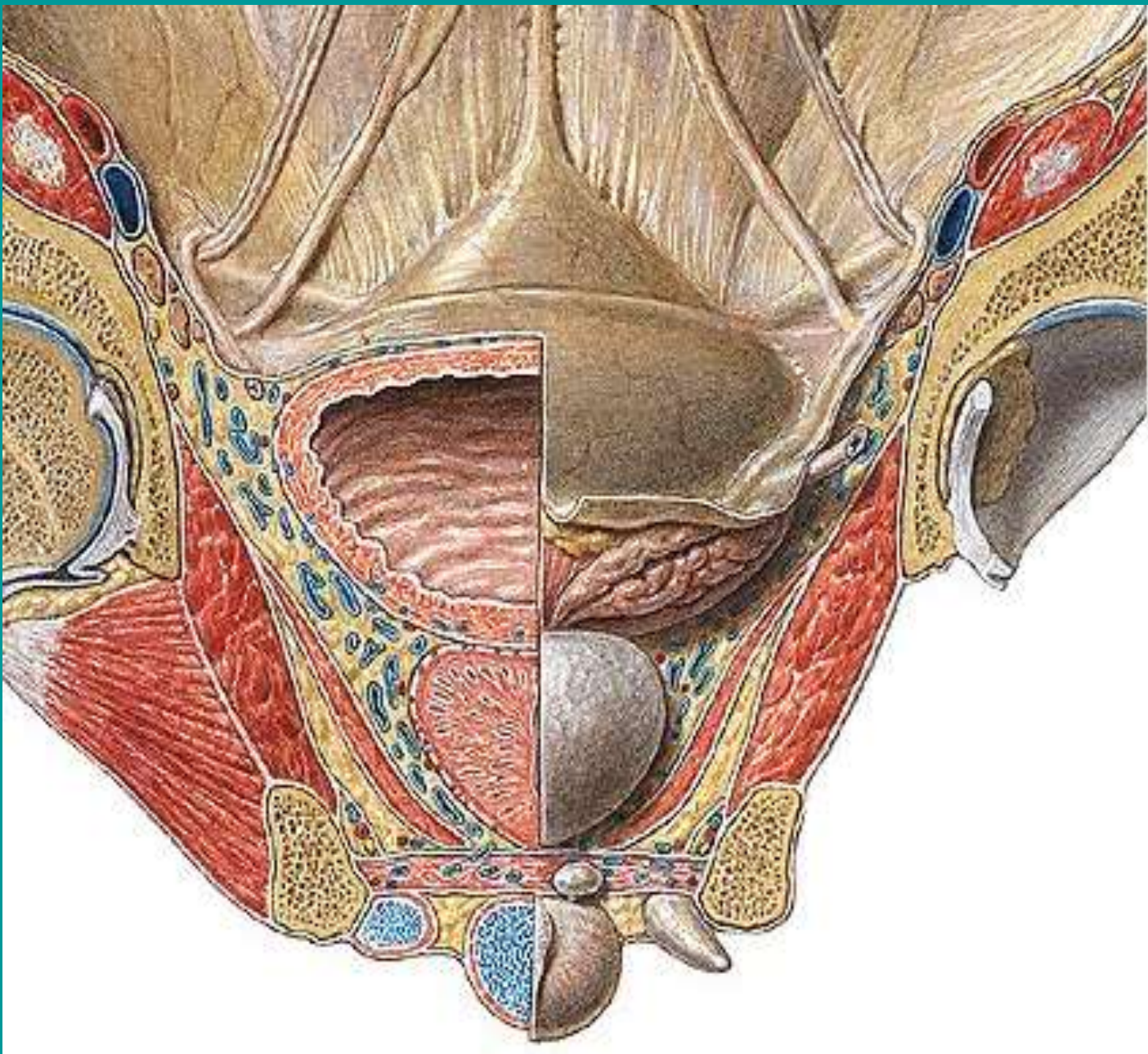

Trigonum
interampullare

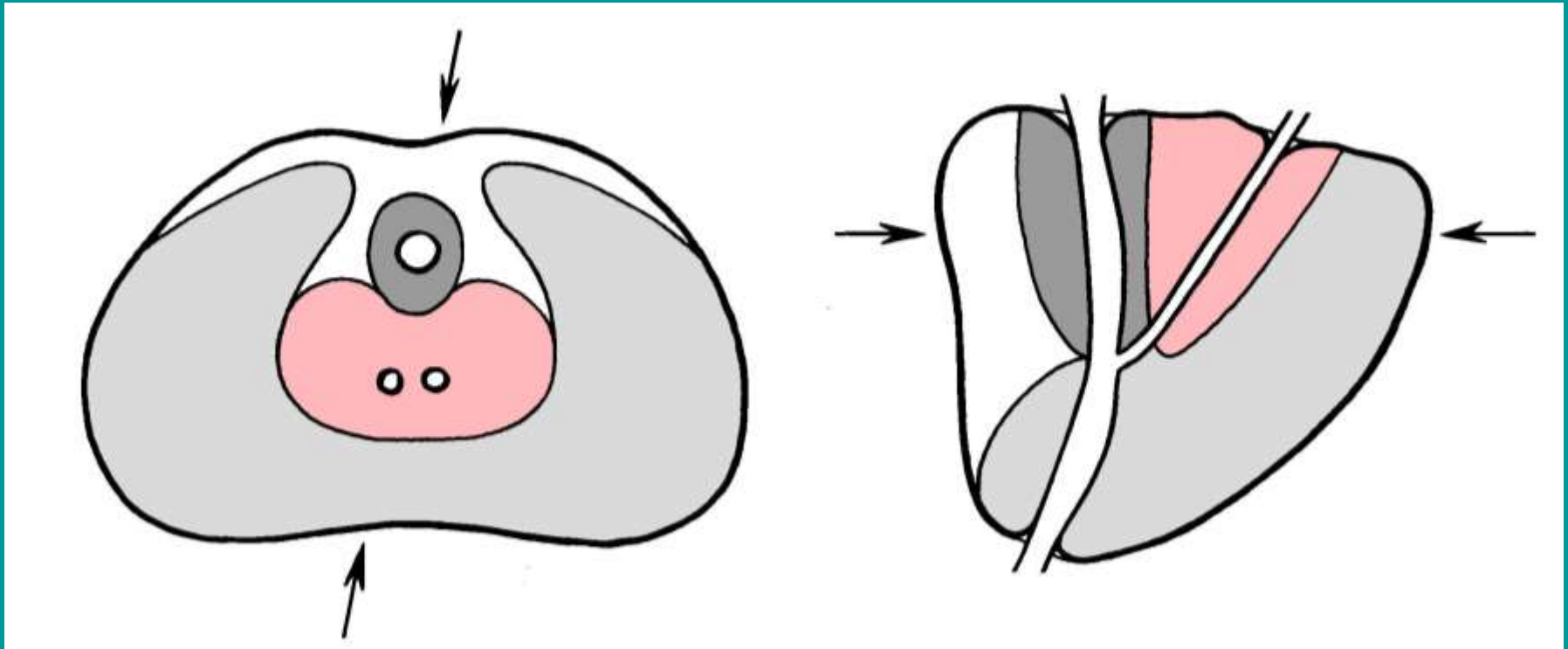
Prostata: substantia glandularis, substantia muscularis, basis, apex, facies anterior, posterior, inferolateralis, capsula propria, capsula periprostatica, lobus dexter, sinister, ductuli prostatici, sinus prostaticus

Vazivové stroma prostaty a její uložení hluboko v malé pánvi představuje mechanickou ochranu biologicky významného spojení pohlavních cest s močovou trubicí

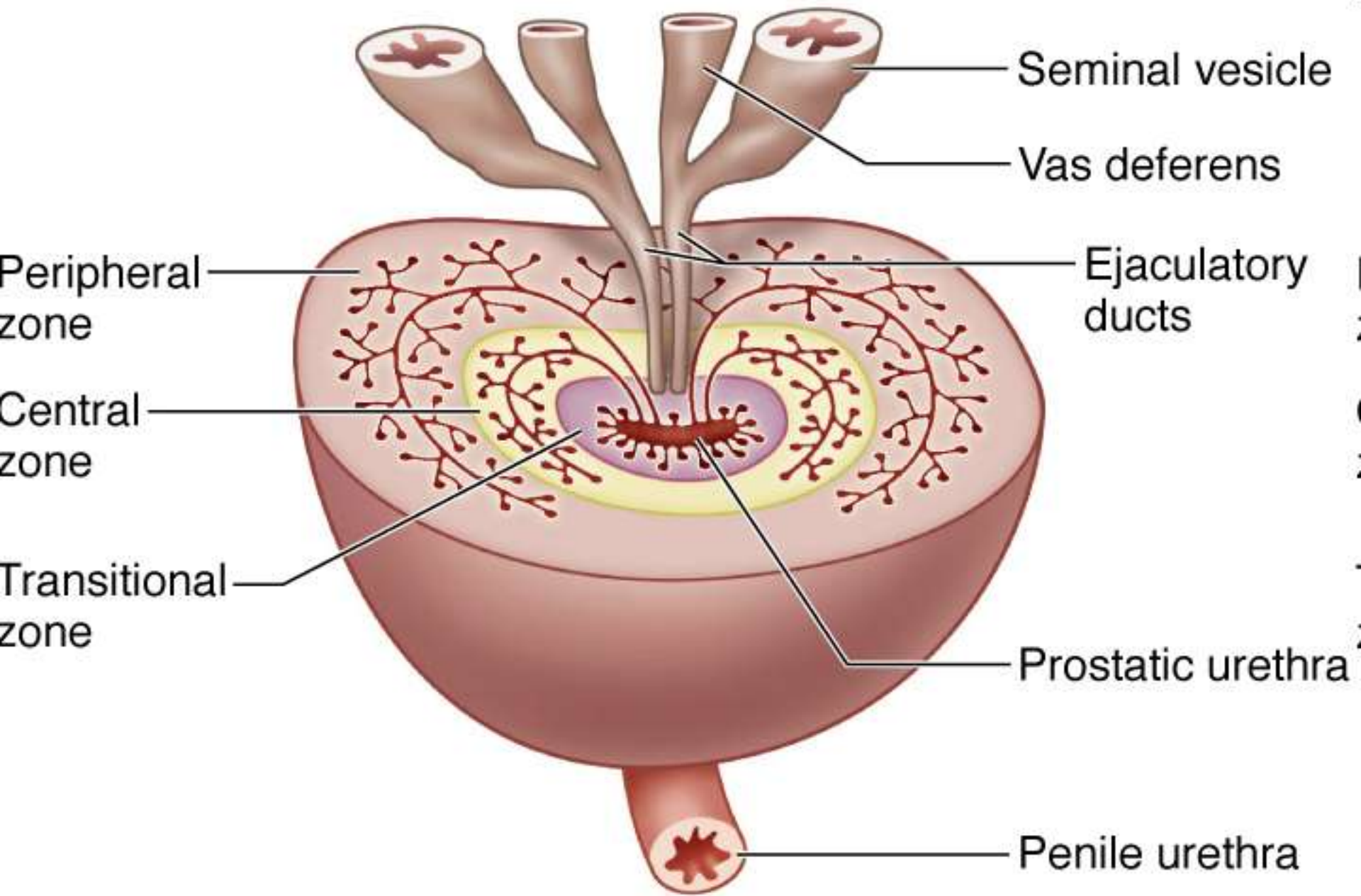

Syntopie prostaty

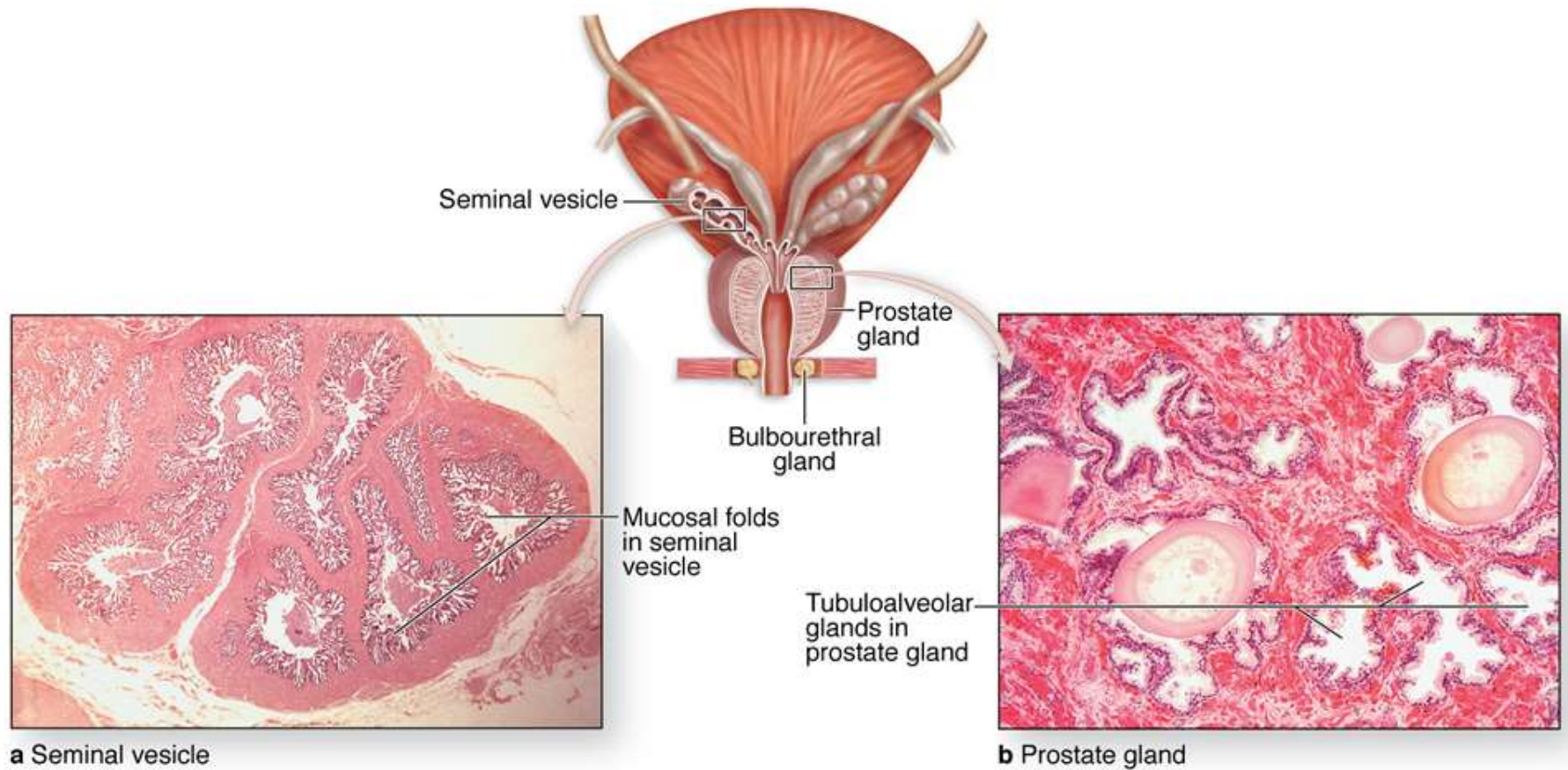
Tři zóny prostaty podle McNeala (1968) na transverzálním a šikmém sagitálním řezu: **světle šedě periferní zóna**, **řůžově – centrální zóna**, **tmavě šedě - přechodní zóna** a **periuretrální žlázy**, **bíle – ventrální úsek** tvořený vazivem a hladkou svalovinou; urethra, ductus ejaculatorii

Hypertrofie prostaty - hypertrofie periuretrálních žláz: zúžení uretry, obtížná mikce. **Karcinom prostaty** ze žláz periferní zóny prostaty. **Adenom prostaty** - ze žláz centrální zóny

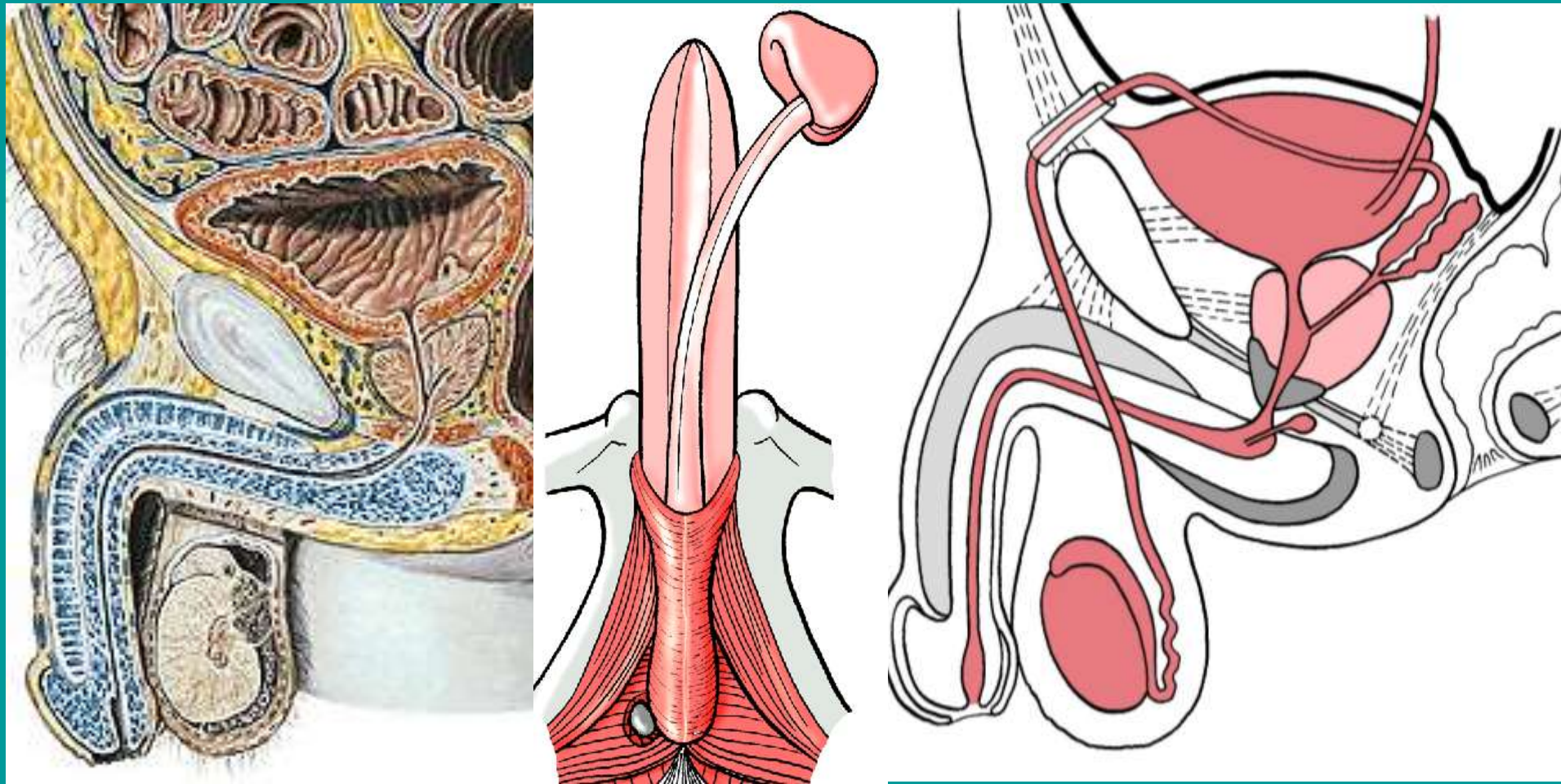

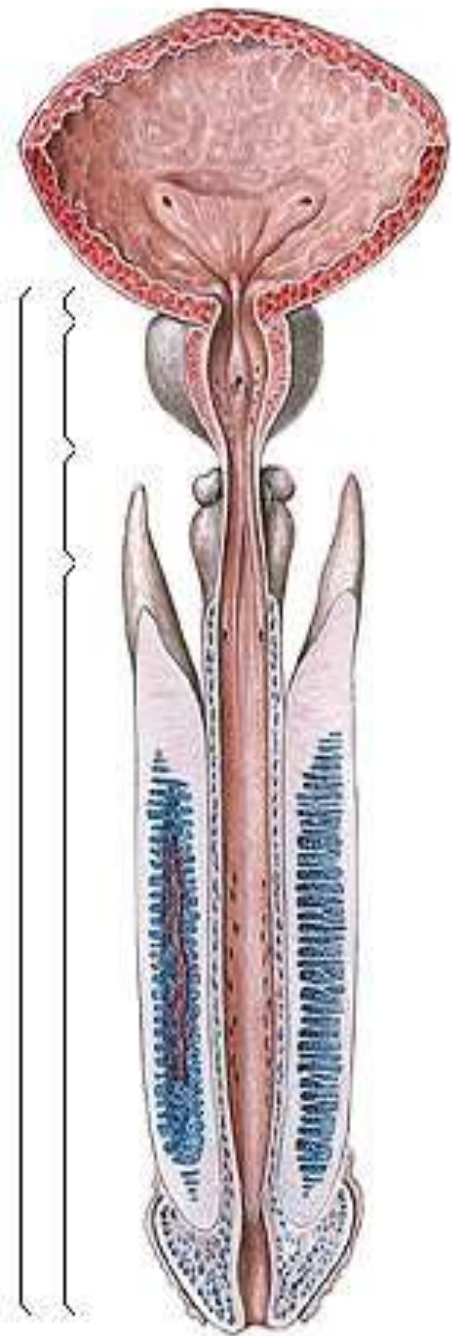
Organization of the prostate: mucosal glands, submucosal glands, main glands

Parenchyme of the prostate:
dense fibromuscular stroma and tubuloalveolar glands

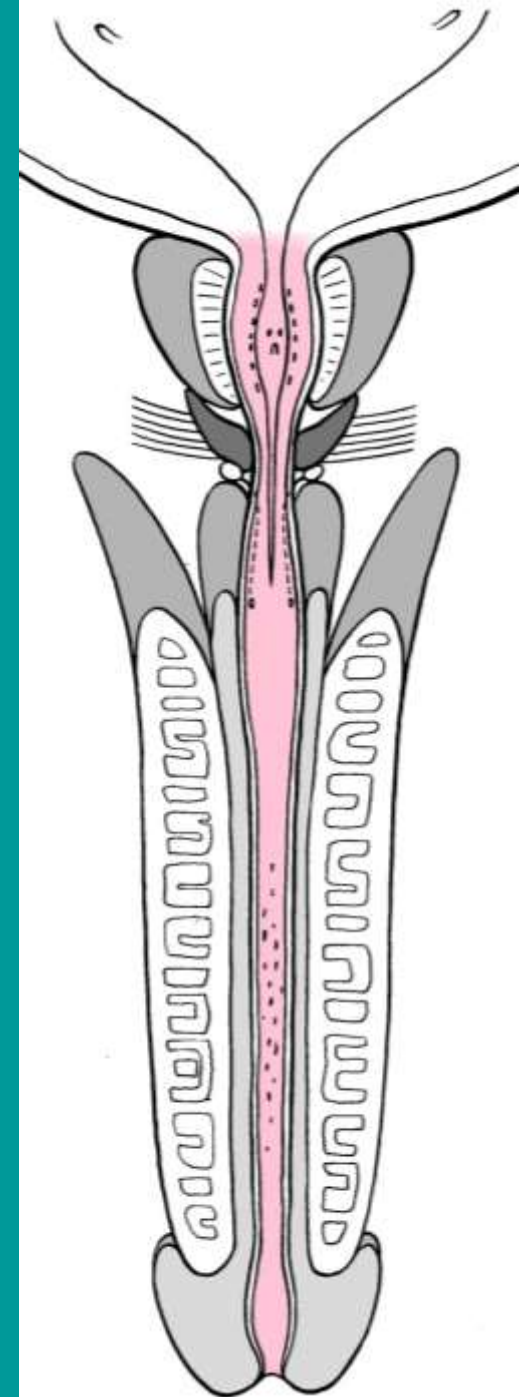
Penis – radix, corpus, crus, dorsum, facies urethralis, raphae, lig. suspensorium, lig. lig. fundiforme, curvatura subpubica, curvatura prepubica

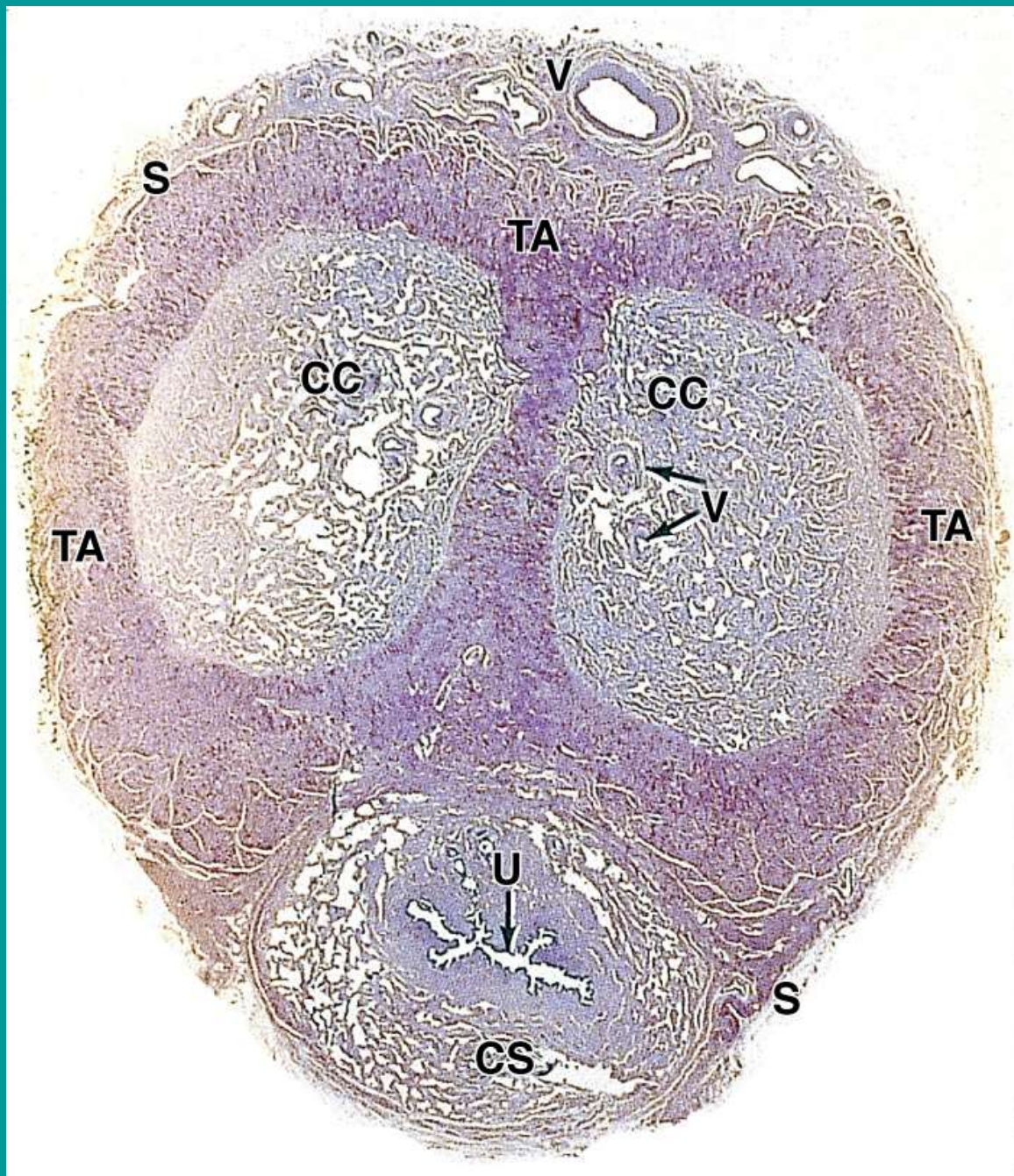

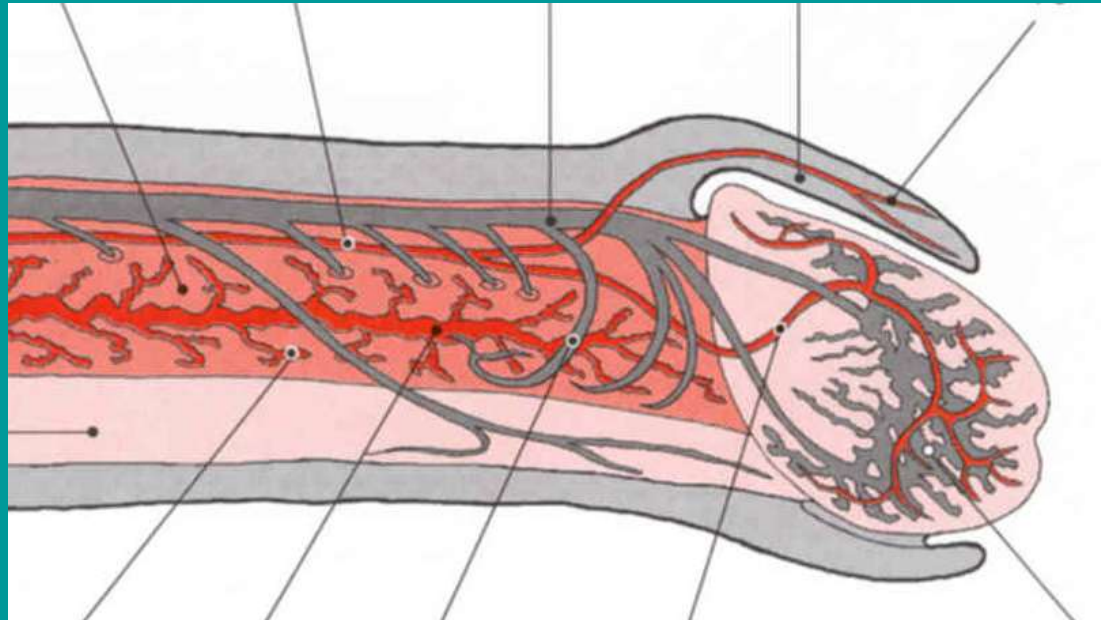
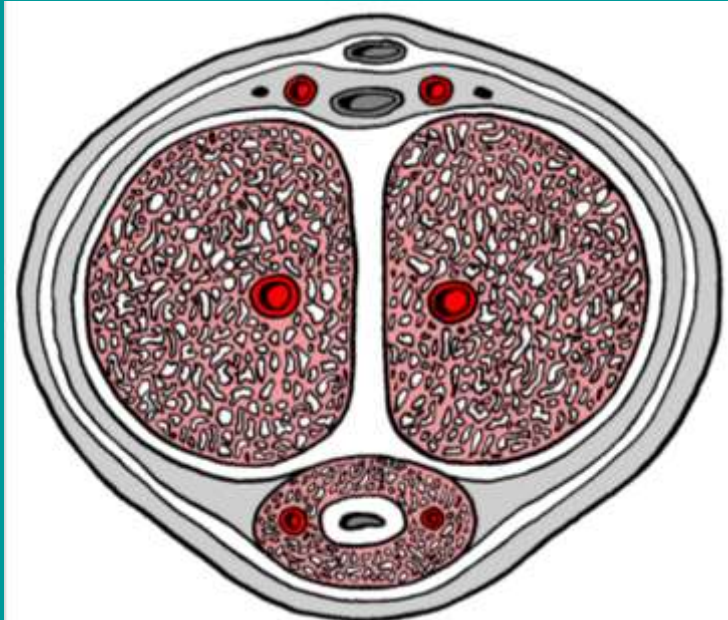
Urethra masculina

Ostium urethrae internum
(accipiens, evacuans),
pars intramuralis, prostatica,
membranacea, spongiosa,
ostium urethrae externum,
colliculus seminalis,
utricleus prostaticus,
sinus prostaticus,
sphincter urethrae internus,
sphincter urethrae externus,
glandulae urethrales,
lacunae urethrales,
fossa navicularis

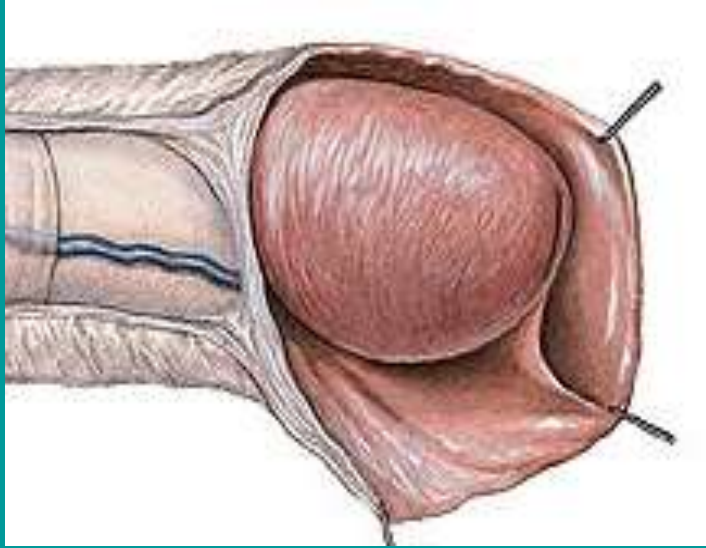
Průřez penisem: kůže, tunica dartos, fascia penis superficialis, - profunda, tunica albuginea, septum penis, trabeculae, cavernae

Cévy penisu

Arterie (párové) - větve a. pudenda interna: a. dorsalis penis, a. profunda penis, aa. helicinae, a. bulbi penis, a. urethralis
Vény (nepárové) - v. dorsalis penis superficialis do vv. pudendae externae; vv. circumflexae, vv. cavernosae - v. dorsalis penis profunda — do plexus venosus prostaticus

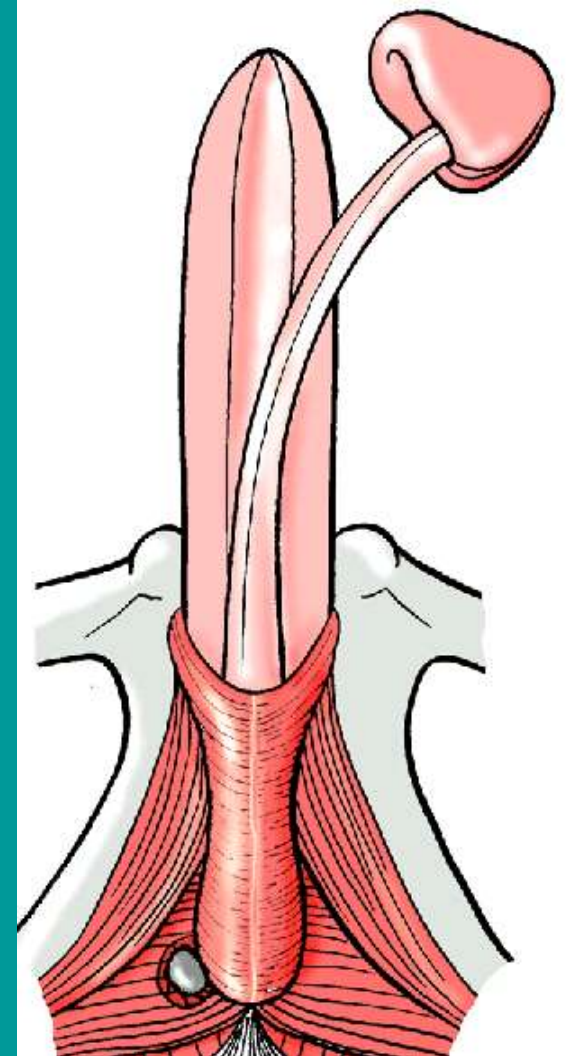
Corpus cavernosum penis, crus, corpus spongiosum, bulbus, m. ischiocavernosus, m. bulbospongiosus, glandula bulbourethralis

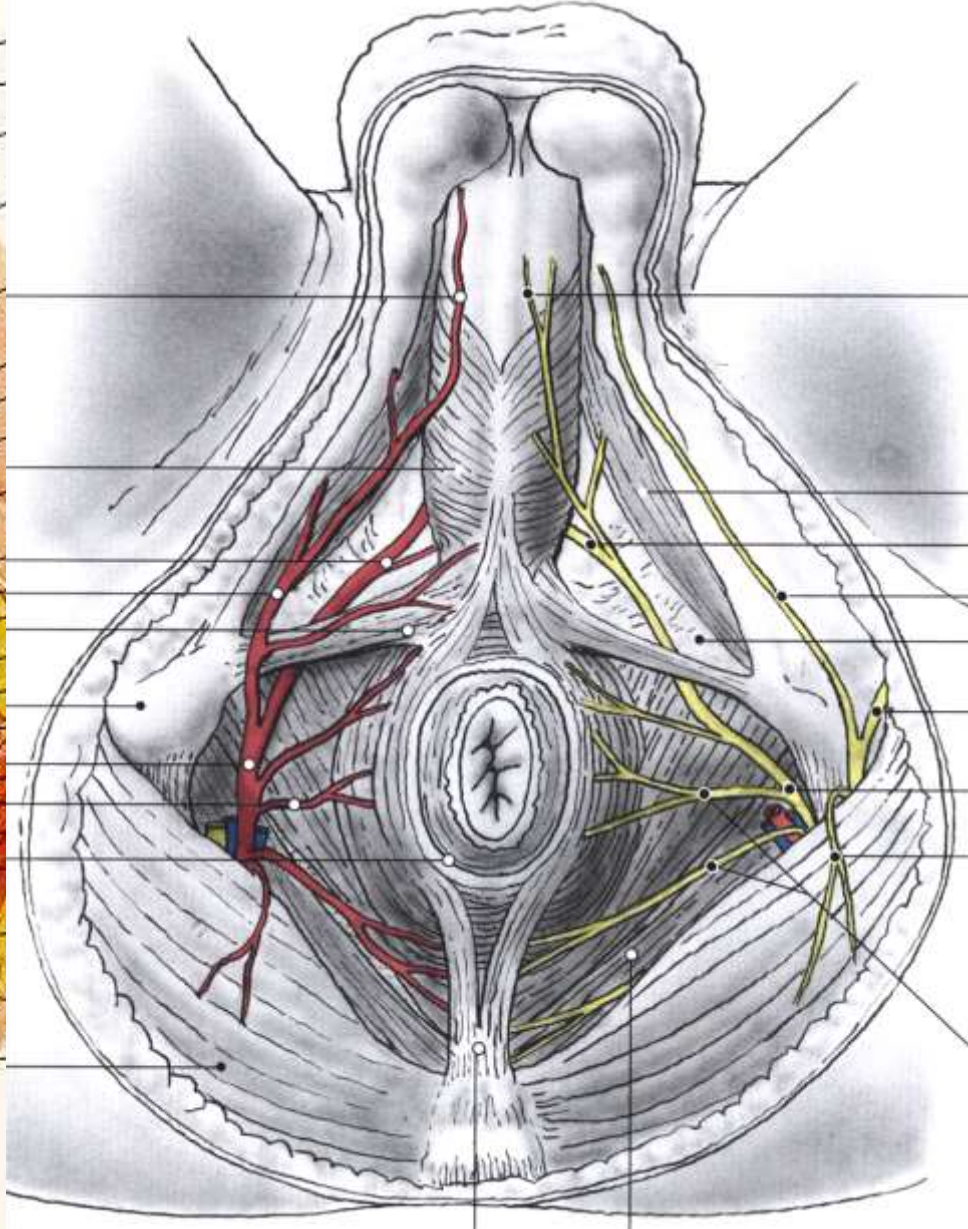
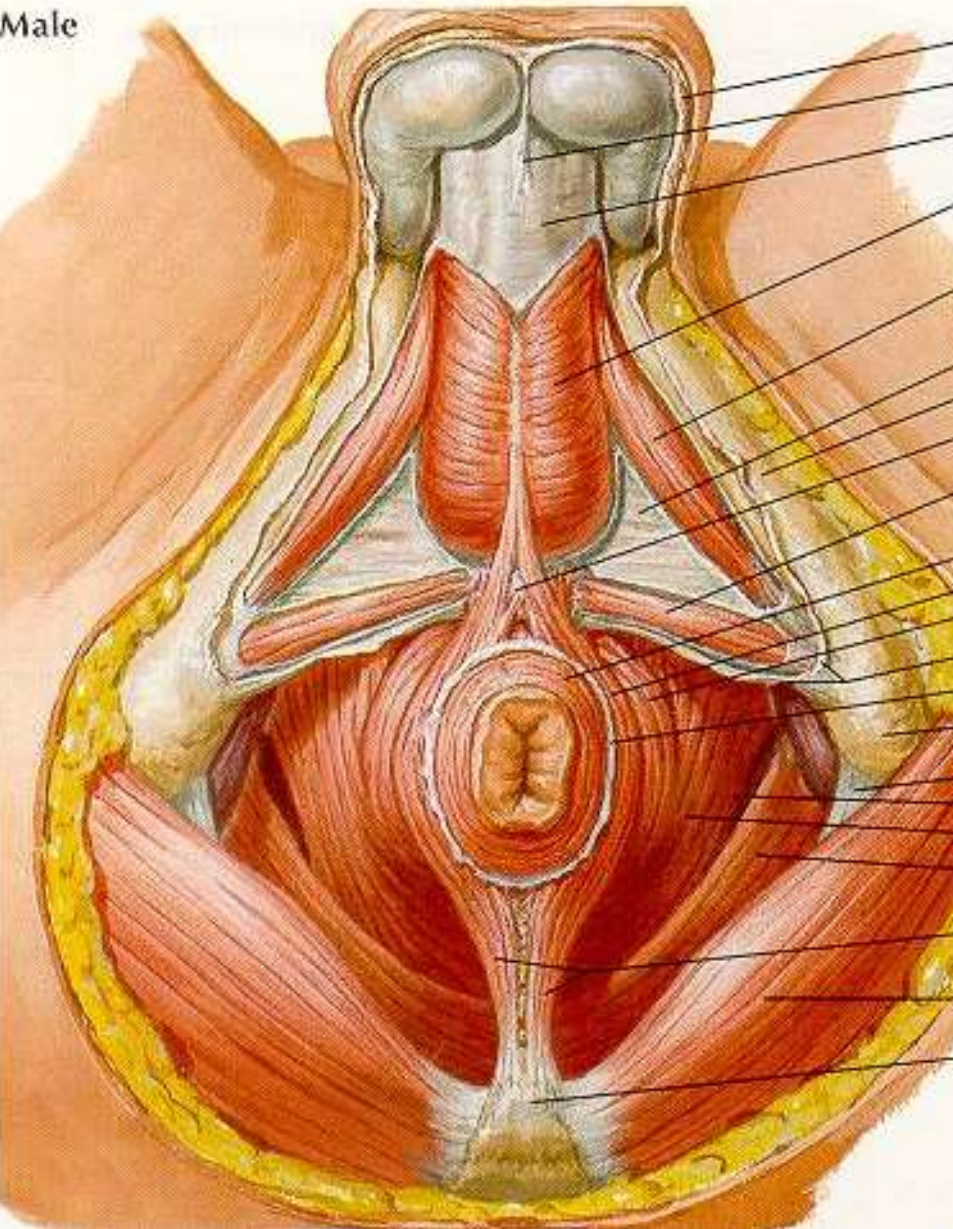
**glans, corona glandis,
preputium, frenulum**

**U novorozence je vnitřní
list preputia spojen
s glans, k oddělení
dochází do konce 1. roku.**

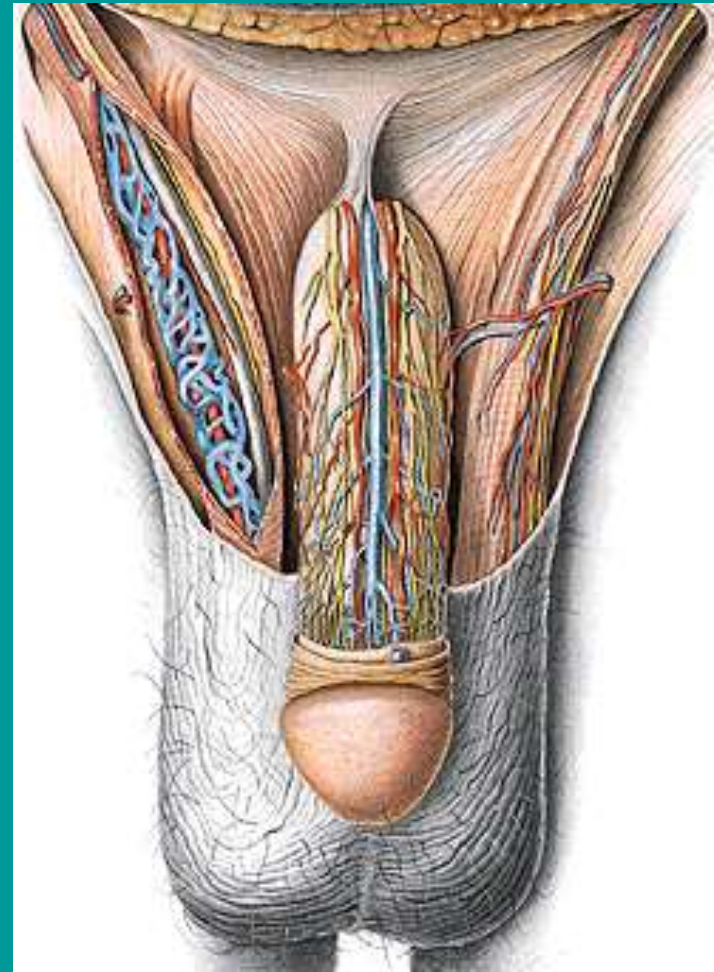
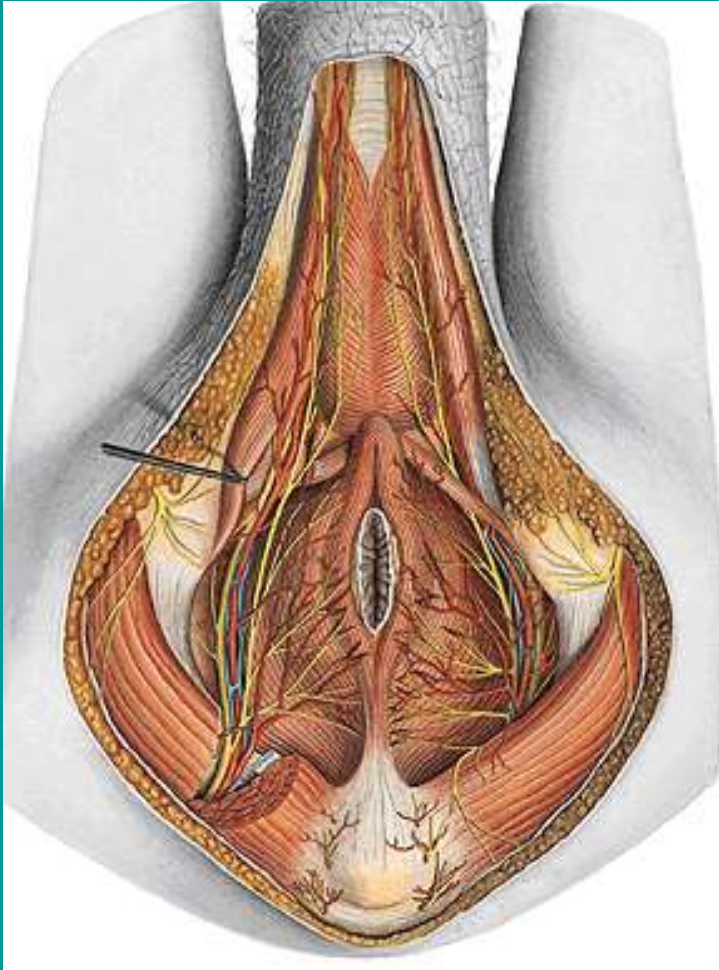
circumcisio, phimosis

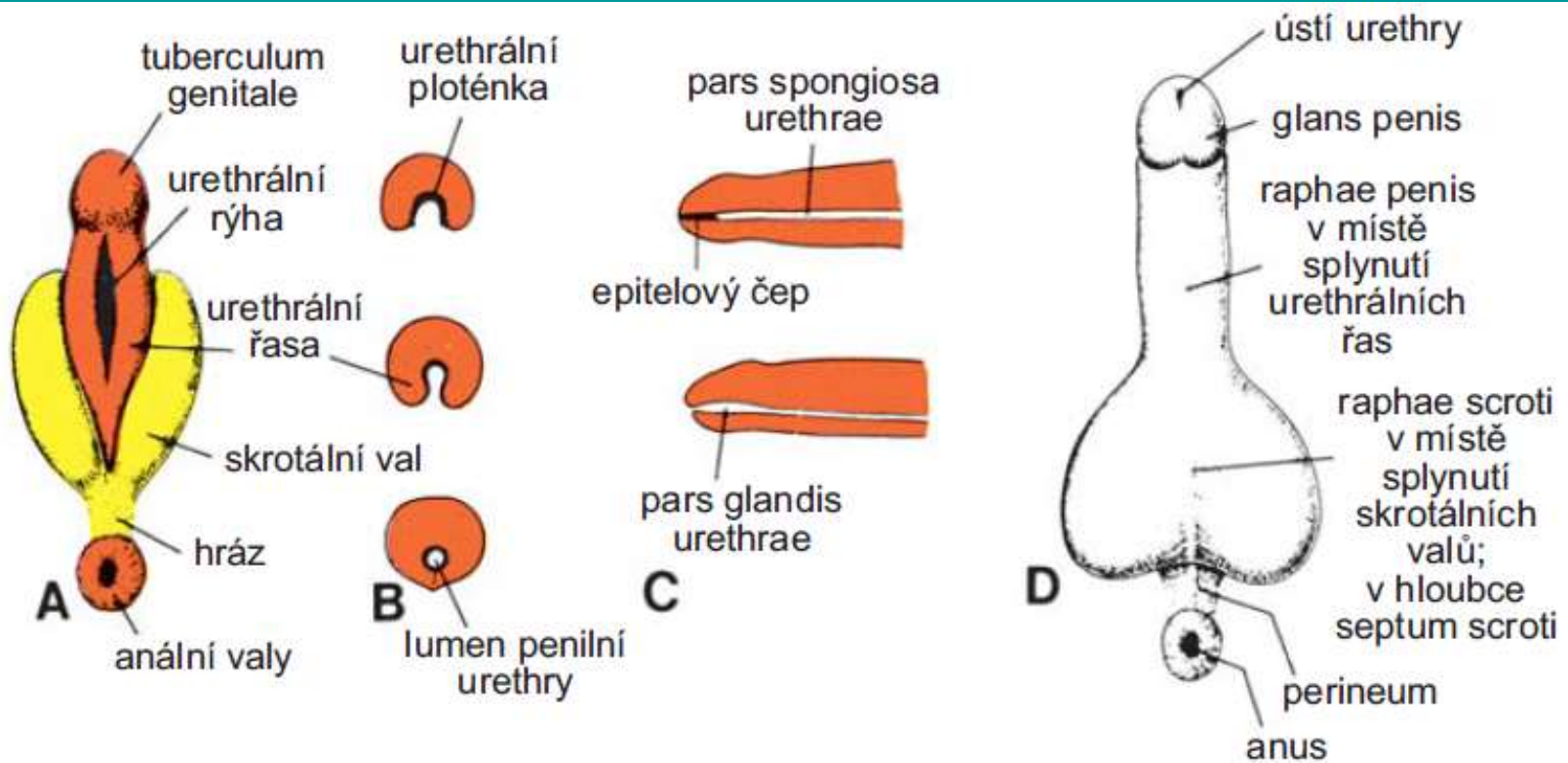
Radix penis, mm. perinei, cévy, inervace

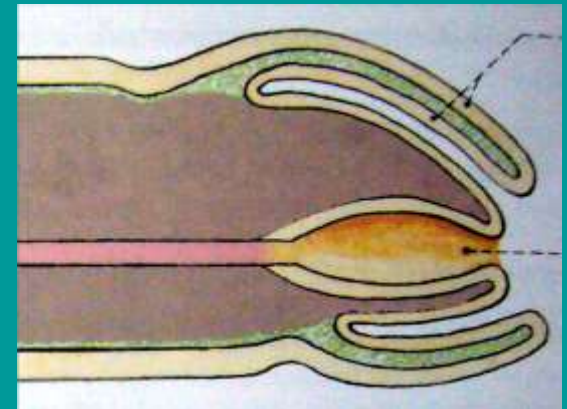
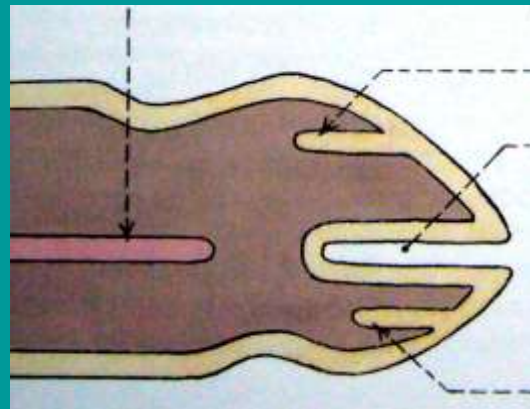
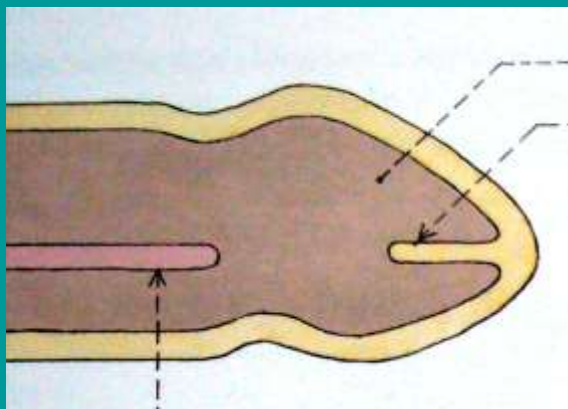
N. pudendus – n. dorsalis penis (sensitivní), spojený s n. cavernosus major (parasymphatický z S2 – S3 přes plexus hypogastricus inferior (nn. errigentes), nn. cavernosi podél cév, sympatická vlákna z L1-3

A. pudenda interna: a. dorsalis penis, a. profunda penis, a. urethralis, a. bulbi penis. V. dorsalis penis subcutanea, v. dorsalis penis profunda

Obr. 15.33 **A.** Vývoj mužských zevních pohlavních orgánů, 10. týden. Hluboká uretrální rýha je ohraničena urethrálními řasami. **B.** Příčné řezy penisem během vývoje *pars spongiosa urethrae*. Urethrální rýha se uzavírá splynutím pravé a levé urethrální řasy. **C.** Vývoj *pars glandis urethrae*.

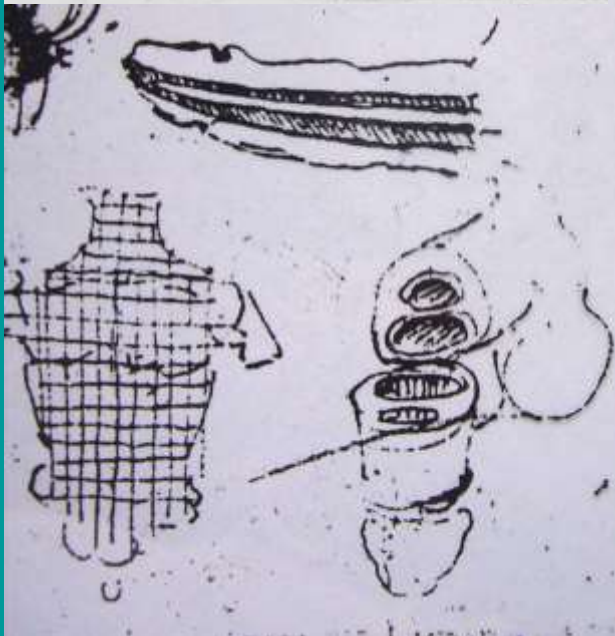

Erekce- hemodynamický děj podmíněný dilatací arteriol (aa. helicinae), které přivádějí krev do kavernosních těles. Kaverny se plní tepennou krví, její odtok je ztížen při prostupu žil přes napnutou tunica albuginea. Tuhost a velikost penisu narůstá a vyrovnává se curvatura praepubica.

Vasodilatace je vyvolaná parasympatickými nitritergními nervy; uvolňují oxid dusnatý, který má výrazný vazodilatační efekt (viagra – sildenafil navozuje zvýšené uvolňování oxidu dusnatého, vsodilataci arterií a nástup erekce)

Parasympatické nitritergní neurony jsou aktivovány jednak reflektoricky ze sensitivních vláken penisu, jednak supraspinálními psychogenními mechanismy.

Clark K, Pedretti C. *The drawings of Leonardo da Vinci in the collection of Her Majesty the Queen at Windsor Castle*. London: Phaidon, 1968

Zdroje ilustrací:

Gray's Anatomy,

Sobotta: Atlas der Anatomie des Menschen

Grim, Druga: Základy anatomie, 3. a 5. díl

Benninghoff, Drenckhahn: Anatomie I., II.

Carlson, B.M.: Human Embryology and Developmental Anatomy, archiv autora

Doporučená literatura:

Grim, M., Druga, R. et al: 5. Anatomie krajín těla. Praha,

Karolinum, Galén, 2002; 3. Trávicí, dýchací, močopohlavní a

endokrinní systém, Praha, Karolinum, Galén, 2005,

Lüllmann-Rauch R.: Taschenlehrbuch - Histologie, 3. Auflage,

Thieme, 2006 a český překlad této učebnice, který bude vydán v prvním čtvrtletí 2012

Sadler T. W: Langmanova lékařská embryologie. Překlad 10. vydání, Grada 2011,

Junqueira's Basic Histology 12th Edition, 2010